

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

*Μελέτη συγχρηματοδοτούμενη από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση
(100% Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο)*

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 1

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΟΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΩΝ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ 1.0

Μάιος 2007

ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Λ. Ριανκούρ 64, Αθήνα, 115 23

Τηλ. 210 6905000, Fax. 210 6981885

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
II. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	12
III. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ/ ΜΟΝΤΕΛΩΝ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ.....	16
IV. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΤΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ	22
IV.1. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	23
IV.2. EUROSTAT	29
IV.3. ΜΕΛΕΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΡΗ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.....	36
V. ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΚΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΙΜΗΣ ΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΕΑΕΚ III (2007-2013)	40
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	42
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	46
VII.1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	46
VII.2. ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	47

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της σχολικής διαρροής συνιστά ένα πρόβλημα παγκόσμιο και διαχρονικό με σοβαρές επιπτώσεις, όχι μόνο στο επίπεδο του μεμονωμένου πολίτη (αναλφαριθμισμός, ανεργία, χαμηλές απολαβές κλπ.) αλλά και στο επίπεδο του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου (χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, έλλειψη κοινωνικής συνοχής κλπ.). Η σε βάθος κατανόηση του φαινομένου και ο εντοπισμός των αιτιών που το προκαλούν αποτελούν αναγκαία βήματα στην πορεία για την καταπολέμηση του, αφού μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην επιλογή των καταλληλότερων μέσων για την αντιμετώπιση του.

Στη διάρκεια των τελευταίων 50 ετών, ο ρόλος και η αξία της σχολικής εκπαίδευσης άλλαξαν ριζικά. Τη δεκαετία του 1950, η ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θεωρείτο ακόμα σημαντικό προσόν για την αγορά εργασίας, προσφέροντας στους απόφοιτους σοβαρές προοπτικές για μια αξιόλογη επαγγελματική σταδιοδρομία. Η ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εξακολούθησε να θεωρείται σημαντικό προσόν και, ως ένα βαθμό, κοινωνικό προνόμιο, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970. Έκτοτε όμως, αφενός οι έντονες κοινωνικές πιέσεις και οι διεκδικήσεις των λαϊκών στρωμάτων για μαζικοποίηση της παιδείας αφετέρου δε, οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις της τελευταίας εικοσαετίας και η αυξημένη ζήτηση για υψηλού επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό με την οποία συνοδεύτηκαν, είχαν ως αποτέλεσμα η ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (υποχρεωτικής και μη) να μη θεωρείται πλέον πρόσθετο προσόν όπως στο παρελθόν, αλλά απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη στην αγορά εργασίας. Ως εκ τούτου, στη σύγχρονη εποχή η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου επιδρά πολύ αρνητικά στην επαγγελματική αποκατάσταση των νέων, αφού προσφέρονται ολοένα και λιγότερες θέσεις απασχόλησης για ανειδίκευτους ή άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Σε γενικές γραμμές, οι νέοι που δεν έχουν ολοκληρώσει τον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο ανεργίας, ενώ, ακόμα και όταν είναι ενταγμένοι στην αγορά εργασίας, χαρακτηρίζονται συνήθως από χαμηλότερες απολαβές και πιο αργή επαγγελματική εξέλιξη σε σύγκριση με τους απόφοιτους της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αντίστοιχα σοβαρές είναι και οι επιπτώσεις για το κοινωνικό σύνολο, αφού οι πρόωρα απερχόμενοι από το εκπαιδευτικό

σύστημα είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικά ανενεργοί, δικαιούχοι επιδόματος ανεργίας και, στη χειρότερη περίπτωση, κοινωνικά περιθωριοποιημένοι.

Ο αντίκτυπος του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στην απασχόληση και την επίτευξη κοινωνικής συνοχής είναι άλλωστε αυτός που επέβαλε την ανάδειξη της σχολικής διαρροής σε δεδηλωμένη **προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης** όπως αποτυπώθηκε στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της Λισσαβόνας, το Μάρτιο 2000 (Ατζέντα της Λισσαβόνας). Έτσι, σύμφωνα με το κριτήριο αναφοράς (benchmark) που θέσπισε το Συμβούλιο των Υπουργών Παιδείας της ΕΕ το Μάρτιο του 2003 στις Βρυξέλλες, τα κράτη-μέλη καλούνται να καταβάλουν προσπάθειες ώστε **το ποσοστό της σχολικής διαρροής να μειωθεί τουλάχιστον στο μισό μέχρι το 2010**¹. Επισημαίνεται ότι το 2000 το ποσοστό της σχολικής διαρροής άγγιξε το 19,5% (Ε.Ε. -15), περιοριζόμενο σε 17,3%² περίπου, αφ' ης στιγμής συνυπολογίσθηκαν και τα στατιστικά δεδομένα των δέκα νέων κρατών-μελών της Ε.Ε. (Ε.Ε.-25). Η επιδίωξη του ανωτέρω στόχου εντός των χρονικών ορίων της νέας προγραμματικής περιόδου (2007-2013) καθιστά επείγουσα τη διαδικασία σχεδιασμού συγκεκριμένων πολιτικών και κατάλληλων μέτρων για τη βελτίωση του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης από το σύνολο σχεδόν των μελών της Ένωσης, προκειμένου το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό της σχολικής διαρροής να μειωθεί στο 10% ή και χαμηλότερα.

Η θέσπιση του ανωτέρω κριτηρίου αναφοράς, φέρνει στην επιφάνεια το ζήτημα της αναλυτικής καταγραφής και ορθής μέτρησης του φαινομένου της σχολικής διαρροής από τους αρμόδιους εθνικούς και κοινοτικούς φορείς, ως αναγκαίας προϋπόθεσης για το σχεδιασμό αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Όπως διαπιστώνει και το Ελεγκτικό Συνέδριο της Ε.Ε. σε πρόσφατη έκθεση του (Ειδική Έκθεση Ελεγκτικού Συνεδρίου αριθ. 1/2006), «οι δραστηριότητες για την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου **δεν εφαρμόζονται πάντοτε κατόπιν της δέουσας ανάλυσης του προβλήματος στα κράτη μέλη και τις περιφέρειές τους**. Επιπλέον, τα αποτελέσματα στα οποία στοχεύουν δεν είναι σαφώς καθορισμένα. (.....). Επίσης, έχει απωλεσθεί η ευκαιρία εκμετάλλευσης των διαθέσιμων στοιχείων προκειμένου να προσδιοριστεί με ακρίβεια ο «διατρέχων κίνδυνος» πληθυσμός, και κατ' αυτόν τον τρόπο να βελτιωθεί η κατάρτιση, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των

¹ ΕΕ C 134/ 7.6.2003, σ. 3.

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&_product_code=SC051

δραστηριοτήτων, προκειμένου να βελτιωθεί η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα της χρήσης των κοινοτικών πόρων³».

Πράγματι, παρότι τα τελευταία χρόνια η καταπολέμηση της σχολικής διαρροής κατέχει εξέχουσα θέση στην πολιτική ατζέντα, όχι μόνο των ευρωπαϊκών αλλά και των άλλων χωρών του ανεπτυγμένου κόσμου, παρατηρείται μεγάλη σύγχυση ως προς τον ορισμό της έννοιας της σχολικής διαρροής. Ταυτόχρονα, απουσιάζει μία κοινά αποδεκτή μέθοδος μέτρησης της διαρροής, γεγονός που δυσχεραίνει σημαντικά οποιαδήποτε απόπειρα συγκριτικής ανάλυσης του φαινομένου. Σε γενικές γραμμές, ο όρος «σχολική διαρροή» αποδίδει την πρόωγη διακοπή της φοίτησης και μετράται με ποικίλους τρόπους, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των στοιχείων και τη μεθοδολογική προσέγγιση του κάθε ερευνητή ή φορέα. Ανάλογα με τον ορισμό και το μοντέλο μέτρησης που χρησιμοποιείται, αναδεικνύονται διαφορετικές πτυχές του φαινομένου της σχολικής διαρροής και σκιαγραφείται αντίστοιχα το προφίλ του μαθητή που διαρρέει.

Εξάλλου, το φαινόμενο της σχολικής διαρροής συνδέεται άμεσα με φαινόμενα και καταστάσεις που άπτονται τόσο της ευρύτερης κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία εντάσσεται όσο και άλλων ζητημάτων που οριοθετούνται στο χώρο του παιδαγωγικού και εκπαιδευτικού συστήματος. Έτσι, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία το πρόβλημα της σχολικής διαρροής εμφανίζεται συχνά σε αμφίδρομη σχέση με **φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού**, όπου ως «κοινωνικός αποκλεισμός» ορίζεται η αναπαράσταση μίας κοινωνίας στα όρια της οποίας υπάρχει μία διαχωριστική γραμμή που επιμερίζει τους πολίτες σε ενταγμένους (μέσα σ' αυτήν) ή αποκλεισμένους (έξω απ' αυτήν)⁴. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, ο διαρρέων μαθητής μπορεί να θεωρηθεί θύμα κοινωνικού αποκλεισμού - εφόσον εμποδίζεται η πρόσβασή του στο κοινωνικό αγαθό της εκπαίδευσης - ενώ ταυτόχρονα, εξαιτίας της διαρροής του αυτής, βρίσκεται εγκλωβισμένος σε μία συνεχή διαδικασία αποκλεισμών και περιορισμού των επαγγελματικών ευκαιριών που του προσφέρονται.

Ένα άλλο φαινόμενο που συχνά συνδέεται με τη σχολική διαρροή είναι το **πρόβλημα του λειτουργικού αναλφαβητισμού**, αποτέλεσμα του οποίου έχει υποστηριχθεί ότι αποτελεί

³ Έγγραφο εργασίας σχετικά με την Ειδική Έκθεση αριθ. 1/2006 του Ελεγκτικού Συνεδρίου για τη συμβολή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου στην καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο/ Επιτροπή Ελέγχου των Προϋπολογισμών, PE 372.205ν02-00/ 31.5.2006, σελ. 3

⁴ **Μυλωνάς, Θ., Μάνεσης, Ν.** (1996), *Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός αρχίζει από το Σχολείο*, Διεθνές Συνέδριο: Κοινωνία των 2/3. Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού Προβλήματος, **Παπαδοπούλου, Δ.**, (2002), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Εισαγωγή στην Έννοια και στην Διαδικασία*, Πρακτικά του τριήμερου συνεδρίου για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό, Επιμορφωτικός Οργανισμός «Αθηνά», Αθήνα: Αρμός, σ.σ.43-72

η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου⁵. Διευκρινίζεται ότι, σύμφωνα με τον ορισμό της UNESCO, «λειτουργικά αναλφάβητος είναι όποιος δεν έχει αποκτήσει τις αναγκαίες γνώσεις και ικανότητες για την άσκηση όλων των δραστηριοτήτων για τις οποίες η γραφή, η ανάγνωση και η αρίθμηση είναι απαραίτητες». Με άλλα λόγια, πρόκειται για εκείνον που, μολονότι γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, δεν μπορεί να τα χρησιμοποιήσει για να λειτουργήσει με αυτάρκεια μέσα στην κοινωνική ομάδα στην οποία είναι ενταγμένος⁶.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση του όρου «**σχολική αποτυχία**» άλλες φορές συμπληρωματικά προς εκείνον της σχολικής διαρροής και άλλες ως έννοια ταυτόσημη με αυτή. Τα ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν αφενός στον προσδιορισμό του περιεχόμενου που αποδίδεται στον όρο «αποτυχία», ο οποίος μπορεί να αναφέρεται είτε σε κάποιο βαθμό αξιολόγησης της απόδοσης του μαθητή είτε στην καθυστέρηση της ολοκλήρωσης της βασικής εκπαίδευσης ακόμα και στην εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης και αφετέρου στο χαμηλό επίπεδο σχολικής ένταξης⁷. Σε κάθε περίπτωση πάντως, παρότι η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου αποτελεί ταυτόχρονα ένδειξη αλλά και διάσταση του προβλήματος της σχολικής αποτυχίας, η τελευταία αυτή έννοια αναφέρεται σε ένα ευρύτερο φάσμα εκδηλώσεων προβληματικών καταστάσεων στο χώρο της εκπαίδευσης και δεν ταυτίζεται απόλυτα με την έννοια της σχολικής διαρροής.

Η παρούσα μελέτη στόχο έχει να συμβάλλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής στη χώρα μας αποτελώντας μέσο για την **καταγραφή και κατανόηση του φαινομένου** αλλά και για την ενίσχυση της σχεδιαστικής προσπάθειας των αρμόδιων φορέων με την **υποβολή συγκεκριμένων προτάσεων ενεργειών** για την προγραμματική περίοδο 2007-2013. Υπενθυμίζεται ότι η μελέτη εντάσσεται στο Μέτρο 6.2. «Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας της Δ' προγραμματικής περιόδου» του Ε.Π.

⁵ Φακιολάς Ν., «Η πρόωρη εγκατάλειψη της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην εργασία μαθητών στην περιοχή της Αττικής» 237-266, στο: *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και Πρέμβαση*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2000 και Ηλιού Μ., «Εμπόδια στην εφαρμογή και στη γενίκευση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης» στο: *Αντιμετώπιση του Αναλφαβητισμού στις χώρες της ΕΟΚ σήμερα*. Πρακτικά Α' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 1988

⁶ Γέρου Θ., «Σημεία για μια απόπειρα οριοθέτησης του λειτουργικού αναλφαβητισμού» στο: *Αναλφαβητισμός και διδασκαλία της μητρικής γλώσσας* (Πανελλήνιο Συνέδριο) ΥΠΕΠΘ, 1992

⁷ Τεπέρογλου Α., Μαράτου-Αλιπράντη Λ., Τσίγκανου Ι., *Μελέτη Οριοθέτησης Περιοχών εκπαιδευτικής Προτεραιότητας: Μία Προσέγγιση*, σελ 217- 236

«Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» και συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ε.Ε στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ.

Το περιεχόμενο της μελέτης προδιαγράφεται αναλυτικά στην από 27.4.2007 Σύμβαση Ανάθεσης Έργου μεταξύ της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006 και της εταιρείας PLANET S.A. Σύμφωνα με την ως άνω σύμβαση, η μελέτη διαρθρώνεται σε **πέντε επιμέρους παραδοτέα** τα οποία διαμορφώνονται ως εξής:

1. Στο πλαίσιο του πρώτου παραδοτέου, γίνεται προσπάθεια περιγραφής του φαινομένου της σχολικής διαρροής. Ειδικότερα, **παρουσιάζονται οι επικρατέστεροι ορισμοί** που χρησιμοποιούνται από την ακαδημαϊκή και την εκπαιδευτική κοινότητα για τον προσδιορισμό της έννοιας της σχολικής διαρροής και **καταγράφονται οι ευρύτερα διαδεδομένες μέθοδοι και μοντέλα μέτρησης** του φαινομένου με ειδική αναφορά στα βασικότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τους. Τέλος, με αφετηρία μία σύντομη παρουσίαση των εγκυρότερων μετρήσεων της σχολικής διαρροής που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελλαδικό χώρο, αναζητούνται **ο αντιπροσωπευτικότερος ορισμός και η καταλληλότερη μέθοδος μέτρησης του φαινομένου** προκειμένου να αποτελέσουν τη βάση για το σχεδιασμό του ΕΠΕΑΕΚ III στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου (2007-2013).
2. Στο πλαίσιο του δεύτερου παραδοτέου, προσδιορίζονται **οι βασικότερες παράμετροι που συνθέτουν το φαινόμενο της σχολικής διαρροής και αναλύονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της**, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται τα κυριότερα συστήματα και οι εγκυρότερες απόψεις και προτάσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Την ομάδα μελέτης απασχολούν ιδιαίτερα ζητήματα που σχετίζονται με:
 - ⇒ Τη **χωρική διάσταση** του φαινομένου (ποσοστό διαρροής ανά Περιφέρεια και ανά Νομό) με έμφαση στα οικονομικά, δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των περιοχών που εμφανίζουν αυξημένο ποσοστό σχολικής εγκατάλειψης. Επιχειρείται η απεικόνιση της γεωγραφικής κατανομής της σχολικής διαρροής με τη χρήση ειδικά σχεδιασμένων χαρτών (GIS).
 - ⇒ Την **κοινωνική διάσταση** του φαινομένου (σκιαγράφηση του κοινωνικού, οικονομικού, οικογενειακού και προσωπικού προφίλ των μαθητών που κατά κύριο λόγο εγκαταλείπουν το σχολείο).

Η ως άνω ανάλυση του φαινομένου της σχολικής διαρροής όπως διαμορφώνεται στον ελλαδικό χώρο, πραγματοποιείται στη βάση:

- ✓ **Έρευνας πεδίου** στις αποκεντρωμένες διοικητικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης βάσει ημιδομημένου ερωτηματολογίου που θα διανεμηθεί σε όλες τις Νομαρχίες της χώρας με συνοδευτική επεξηγηματική εγκύκλιο.
- ✓ **Ατομικών συνεντεύξεων** με στελέχη του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων και άλλους φορείς τοπικής και εθνικής εμβέλειας που εμπλέκονται στον εκπαιδευτικό μηχανισμό. Οι συνεντεύξεις θα διεξαχθούν στη βάση δομημένου οδηγού συζήτησης που θα έχει προηγουμένως εγκριθεί από την Αναθέτουσα Αρχή.
- ✓ **Βιβλιογραφικής έρευνας** μέσα από την οποία αντλούνται στατιστικά στοιχεία και επιστημονικά συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη και τις βασικές συνιστώσες του φαινομένου στην Ελλάδα.

Παράλληλα, παρουσιάζονται **σχετικές εμπειρίες από άλλες χώρες**, ευρωπαϊκές και μη, που σχετίζονται γενικότερα με το φαινόμενο της σχολικής διαρροής και τις επιμέρους παραμέτρους του αλλά και με συγκεκριμένες δράσεις που έχουν αναληφθεί για την αντιμετώπιση της, έτσι ώστε να αναδειχθούν οι καλύτερες πρακτικές σε διεθνές επίπεδο. Η συγκεκριμένη αναζήτηση θα πραγματοποιηθεί κατά κύριο λόγο με την αξιοποίηση του Διαδικτύου και θα συμπληρωθεί, όπου απαιτείται, με στοιχεία που θα προκύψουν από βιβλιογραφική έρευνα.

3. Στο πλαίσιο του τρίτου παραδοτέου, επιχειρείται μία **αναλυτική αποτίμηση των παρεμβάσεων που υλοποιήθηκαν στην Ελλάδα κατά το παρελθόν** για τον περιορισμό του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Ειδικότερα, πραγματοποιείται εκτίμηση των επιπτώσεων στη σχολική διαρροή και εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα από την εφαρμογή των ακόλουθων δράσεων:

1. Ολοήμερο σχολείο
2. Πρόσθετη διδακτική στήριξη στο Λύκειο
3. Ενισχυτική διδασκαλία στο Γυμνάσιο
4. Τμήματα ένταξης για μη ελληνόφωνους
5. Συμβουλευτική και προσανατολισμός
6. Σχολές γονέων

7. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

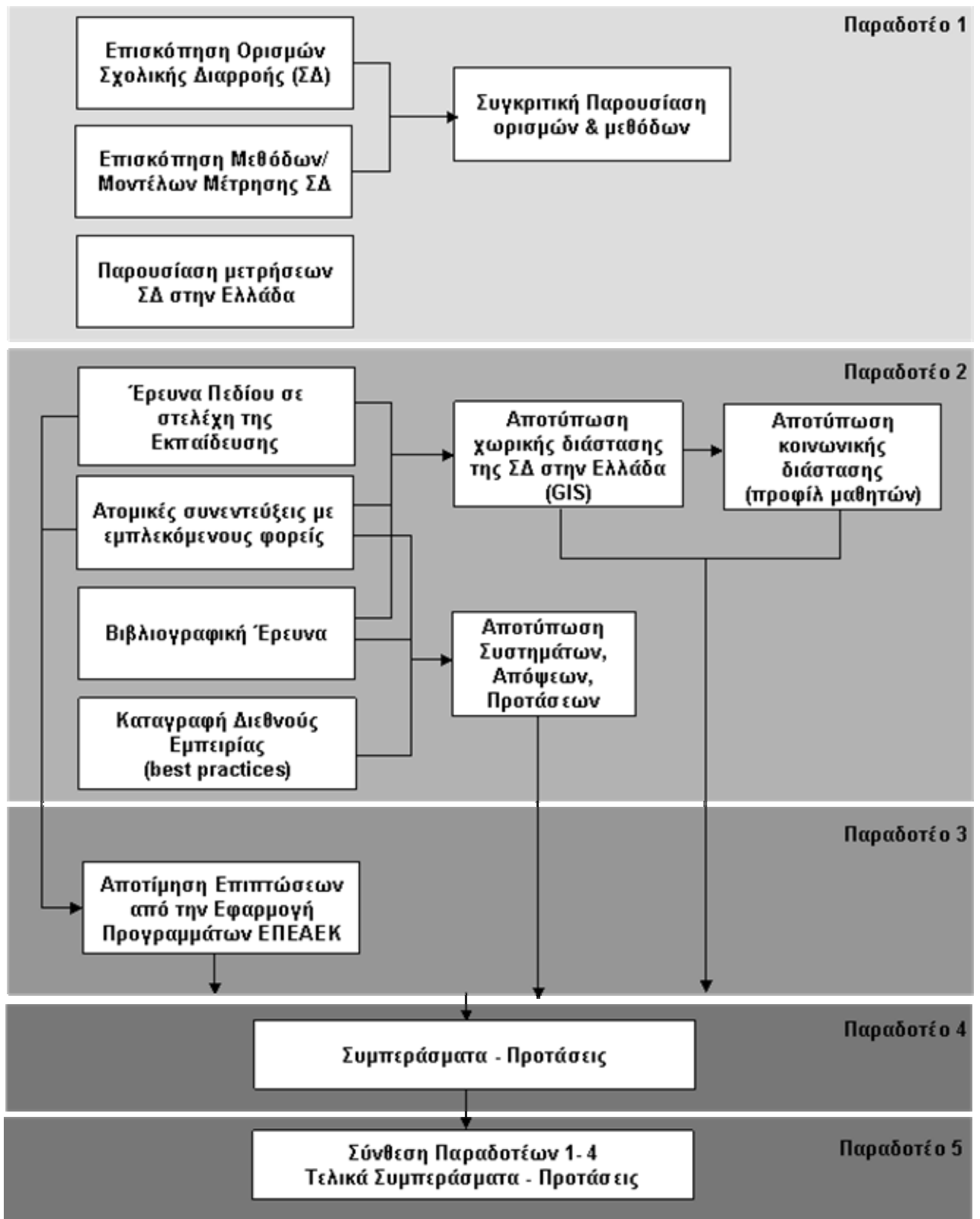
Στόχος του τρίτου παραδοτέου είναι αφενός ο εντοπισμός τυχόν αποκλίσεων ανάμεσα στους αρχικούς στόχους και τις προδιαγραφές των ως άνω δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ και του τελικού αποτελέσματος όπως διαμορφώνεται στο τέλος της τρίτης προγραμματικής περιόδου και η αναζήτηση των βασικότερων αιτιών που οδήγησαν στις παραπάνω αποκλίσεις. Παράλληλα, η ανάλυση θα επικεντρωθεί στην αναζήτηση των απαραίτητων προϋποθέσεων και των καταλληλότερων μέσων για τη βελτίωση και διεύρυνση των παραπάνω θεσμών του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η αποτίμηση των ανωτέρω δράσεων θα πραγματοποιηθεί στη βάση προηγούμενων σχετικών αναλύσεων που έχουν υλοποιηθεί είτε για μεμονωμένες παρεμβάσεις είτε συνολικά για το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (π.χ. μελέτες αποτίμησης, εκθέσεις αξιολόγησης κλπ.).

4. Στο πλαίσιο του τέταρτου παραδοτέου, εξάγονται **βασικά συμπεράσματα** που αφορούν τυχόν αδυναμίες και ελλείψεις προηγούμενων παρεμβάσεων για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής αφενός και για τη γενικότερη αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αφετέρου, τόσο στον ελλαδικό όσο και στο διεθνή χώρο. Στόχος του παραδοτέου είναι η υποβολή ολοκληρωμένου σχεδίου παρεμβάσεων με συγκεκριμένες **προτάσεις ενεργειών για ένταξη στο ΕΠΕΑΕΚ της Δ' προγραμματικής περιόδου**. Οι προτάσεις αυτές δεν θα αφορούν μόνο τη βελτίωση και ενίσχυση των ήδη υλοποιούμενων δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ II αλλά θα αποσκοπούν και στην ένταξη, στο ΕΠΕΑΕΚ III, νέων, καινοτόμων παρεμβάσεων με στόχο τη βελτίωση της παρεχόμενης παιδείας και τη συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού στο σχολείο τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κύρια πηγή άντλησης τέτοιων προτάσεων θα είναι οι ατομικές συνεντεύξεις με στελέχη των αρμόδιων Υπηρεσιών του ΥΠΕΠΘ και τα ερωτηματολόγια που θα συμπληρωθούν από τις κατά τόπους Δ/σεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, θα αξιοποιηθούν, κατά το μέγιστο δυνατό, οι σχετικές εμπειρίες από το διεθνή χώρο ιδιαίτερα δε, των χωρών εκείνων που έχουν να επιδείξουν καινοτόμο δράση στο ζήτημα της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής (π.χ. Καναδάς, Αυστραλία, Μεγάλη Βρετανία, Αυστρία κλπ.)
5. Το πέμπτο παραδοτέο, αποτελεί ουσιαστικά μία **σύνθεση** όλων των παραπάνω. Παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα της πραγματοποιηθείσας ανάλυσης καθώς και όσα συμπεράσματα και προτάσεις προκύπτουν από τη συνεργασία ή

σύμφωνα με τις υποδείξεις της ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ. Στόχος του παραδοτέου είναι να διευκολύνει το έργο του στρατηγικού σχεδιασμού με τον προσδιορισμό εκείνων των μέτρων και ενεργειών που θα συμβάλλουν πιο άμεσα και αποφασιστικά στη δραστική μείωση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στο σύνολο του ελλαδικού χώρου. Βασικοί άξονες του παραδοτέου θα είναι:

- ⇒ Η **καταγραφή των κυριότερων συμπερασμάτων** σχετικά με τη διάσταση που λαμβάνει και τις παραμέτρους που συνθέτουν το φαινόμενο της σχολικής διαρροής, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς.
- ⇒ Η **υποβολή προτάσεων** για τη βελτίωση των υφιστάμενων θεσμών ενίσχυσης και ολοκλήρωσης τους εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος και την εισαγωγή, όπου και να απαιτείται, νέων παρεμβάσεων για την ενίσχυση της δύναμης συγκράτησης και προώθησης των μαθητών στο ελληνικό σχολείο.

Τα παραπάνω απεικονίζονται και σχηματικά στον πίνακα που ακολουθεί:

Το παρόν τεύχος αποτελεί το πρώτο παραδοτέο της «Μελέτης για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής» και αποτελείται από τις ακόλουθες έξι ενότητες:

- ⇒ Στην πρώτη ενότητα (Κεφάλαιο II), εντοπίζονται οι πλέον διαδεδομένοι ορισμοί του φαινομένου της σχολικής διαρροής με βάση την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία.
- ⇒ Στη δεύτερη ενότητα (Κεφάλαιο III), περιγράφονται αναλυτικά οι επικρατέστερες μέθοδοι μέτρησης της σχολικής διαρροής και εντοπίζονται τα βασικότερα πλεονεκτήματα και/ή μειονεκτήματα που παρουσιάζει καθεμία από αυτές.
- ⇒ Η τρίτη ενότητα (Κεφάλαιο IV) επικεντρώνεται στην παρουσίαση των κυριότερων ερευνών και μετρήσεων της σχολικής διαρροής που έχουν πραγματοποιηθεί για τον ελλαδικό χώρο.
- ⇒ Στην τέταρτη ενότητα (Κεφάλαιο V) τεκμηριώνεται η επιλογή του καταλληλότερου δείκτη για τη μέτρηση της σχολικής διαρροής και προσδιορίζεται η τιμή βάσης για το ΕΠΕΑΕΚ III (2007-2013).
- ⇒ Στην πέμπτη ενότητα (Κεφάλαιο VI) πραγματοποιείται μία ανακεφαλαίωση των προηγούμενων παραγράφων και αναδεικνύονται τα βασικότερα συμπεράσματα της πραγματοποιηθείσας ανάλυσης.

Επισημαίνεται ότι τα απαραίτητα στοιχεία τεκμηρίωσης προήλθαν από πηγές όπως η ΕΣΥΕ και η EUROSTAT καθώς και δημοσιευμένες μελέτες ή έρευνες οι οποίες αφορούν το φαινόμενο της πρόωρης εξόδου από το σχολείο στη χώρα μας αλλά και σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. Για την εκπόνηση του παραδοτέου, η ομάδα εργασίας συνεργάστηκε συστηματικά με τα αρμόδια στελέχη της ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ προκειμένου να εξειδικευθεί η διαδικασία συγκέντρωσης και ανάλυσης των στοιχείων και πληροφοριών που απαιτούνται για τη σύνθεση αντικειμενικής και ολοκληρωμένης εικόνας για το φαινόμενο της σχολικής διαρροής στον ελλαδικό χώρο. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στον Ειδικό Γραμματέα Ε.Ε. και ΚΠΣ κο Δ. Σκιαδά, στον προϊστάμενο ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ κο Β. Τσαγιάννη και στον προϊστάμενο Μονάδας Α' ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ κο Σ. Γώγο.

II. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Αποτελεί κοινή διαπίστωση στο χώρο των κοινωνικών επιστημών ότι είναι σχεδόν αδύνατο να διατυπωθούν απόλυτοι και κοινά αποδεκτοί κοινωνιολογικοί ορισμοί που να είναι σε θέση να περιγράψουν και να οριοθετήσουν έννοιες ή κοινωνικές καταστάσεις με τρόπο καθολικό⁸. Το γεγονός αυτό οφείλεται αφενός στη διαφορετική κάθε φορά οπτική που μπορεί να υιοθετηθεί από τον κοινωνικό μελετητή αφετέρου δε, στον άρρηκτο δεσμό που συνδέει έννοιες και ορισμούς με ένα ορισμένο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο και αναφέρονται⁹. Πιο συγκεκριμένα, οι ορισμοί που αποδίδονται στα διάφορα κοινωνικά φαινόμενα αποτελούν, πρώτα από όλα, θεωρητικές και εννοιολογικές κατασκευές¹⁰. Υπό το πρίσμα αυτό, γίνεται φανερό ότι κάθε τέτοια κατασκευή περιλαμβάνει εικόνες της πραγματικότητας έτσι όπως την αντιλαμβάνεται ο «κατασκευαστής» της, στην συγκεκριμένη περίπτωση ο κοινωνικός μελετητής, ο οποίος αναπόφευκτα επηρεάζεται από παγιωμένες γνώσεις και απόψεις αλλά και εμπειρίες¹¹.

Έτσι και ο όρος «σχολική διαρροή» αποτελεί πρώτα απ' όλα έναν κοινωνιολογικό όρο και ως τέτοιος, βρίσκεται σε σχέση άμεσης εξάρτησης με το πώς μία συγκεκριμένη κοινωνία αντιλαμβάνεται και ρυθμίζει τα σχετικά με το εκπαιδευτικό της σύστημα ζητήματα σε μία δεδομένη χρονική στιγμή. Επηρεάζεται και καθορίζεται, όχι μόνο από το περιεχόμενο που αποδίδεται κάθε φορά στην έννοια της εκπαίδευσης και της πρόωρης εγκατάλειψης αυτής, αλλά και από τις πολιτικές που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται ανάλογα με τις επιδιώξεις και τις προσδοκίες που πλαισιώνουν το εκπαιδευτικό σύστημα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ως δεδομένο ότι **δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός και στατιστικά προσδιορισμένος ορισμός για τη σχολική διαρροή**, όπως άλλωστε δεν υπάρχει συγκεκριμένη και κοινά αποδεκτή μέθοδος ή μοντέλο για την ακριβή μέτρηση της.

⁸ Φύλιος Β., *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών Ερευνών*, Εκδ. Gutenberg, Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995

⁹ Bottomore T. B., *Κοινωνιολογία. Κεντρικά Προβλήματα και Βασική Βιβλιογραφία*, Δ. Γ Τσαούση, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1983, Λυδάκη Α., *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτης, 2001

¹⁰ Gajendra K. Verma Kanka Mallick, *Εκπαιδευτική Έρευνα, Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές*, (επιμέλεια Α. Παπασταμάτης), Εκδ. Τυποθητώ, Αθήνα 2004

¹¹ Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001

Στην εκπαιδευτική ορολογία, ως «σχολική διαρροή» ορίζεται γενικά η διακοπή της φοίτησης πριν την απόκτηση κάποιου επίσημου πιστοποιητικού γνώσεων¹². Εντούτοις, αυτός ο γενικόλογος ορισμός δεν φαίνεται να αποδίδει με επάρκεια όλες τις πτυχές του φαινομένου. Η σχολική διαρροή μπορεί να αποδοθεί με πλήθος διαφορετικών ορισμών που ποικίλουν ανάλογα με την ένταση του φαινομένου¹³ (π.χ. μόνιμη ή προσωρινή διακοπή της φοίτησης), τη βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία παρατηρείται το φαινόμενο (π.χ. κατώτερη, υποχρεωτική κλπ.), τη χρονική στιγμή της αποχώρησης από το εκπαιδευτικό σύστημα (π.χ. στην αρχή ή στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς), τα αίτια της διαρροής (π.χ. κοινωνικός αποκλεισμός, σχολική αποτυχία) κλπ.

Σύμφωνα πάντως με τον επικρατέστερο και ευρύτερα διαδεδομένο ορισμό, η έννοια της σχολικής διαρροής αναφέρεται στην **οριστική εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής βαθμίδας που κατά κανόνα θεωρείται απαραίτητη για το μαθητή αλλά και την κοινωνία στο σύνολο της**¹⁴. Κατά μία στενότερη έννοια, ως σχολική διαρροή ορίζεται η εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (ISCED 2¹⁵). Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι 9ετούς διάρκειας, ξεκινά δηλαδή στην Α' τάξη του Δημοτικού και ολοκληρώνεται με την αποφοίτηση από την Γ' Γυμνασίου¹⁶, στον παραπάνω ορισμό εντάσσονται όσοι εγκατέλειψαν το σχολείο πριν την απόκτηση του απολυτηρίου Γυμνασίου.

Πολλοί ερευνητές εκτιμούν ωστόσο ότι οι παραπάνω ορισμοί δεν είναι πλήρεις, αντιτείνοντας ότι οποιαδήποτε αποχή από τα μαθήματα για διάστημα μεγαλύτερο των δύο

¹² Janosz M, Le Blanc M, Boulerice B, Richard E. (2000) *Predicting different types of school dropout: A typological approach on two longitudinal samples*, Journal of Educational Psychology, vol. 92, no 1, σελ. 171

¹³ Ειδικά στη γαλλική και τη γερμανική γλώσσα, συναντάμε πολλούς όρους που αποδίδουν διαφορετικής έντασης φαινόμενα σχολικής διαρροής (π.χ. γαλ.: rastrochage, décrochage, absentéisme, abandon scolaire, - γερμ: Schulmüdigkeit, Schulschwäntzen, Schulvermeidung, Schulverweigerung, Schulabbruch)

¹⁴ Viadero D., *The dropout dilemma. Research hindered by lack of uniform way to count students who quit school*, Education Week, February 7, 2001

¹⁵ Σύμφωνα με το σύστημα κωδικοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που έχει θεσπίσει η UNICEF, ένα εκπαιδευτικό σύστημα χωρίζεται σε έξι (6) διακριτά επίπεδα (βαθμίδες) εκπαίδευσης (ISCED):

- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 0 = προσχολική
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 1 = πρωτοβάθμια
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 2 = δευτεροβάθμια υποχρεωτική
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 3 = δευτεροβάθμια μη υποχρεωτική
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 4 = μετα-δευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 5 = τριτοβάθμια ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση
- Βαθμίδα εκπαίδευσης ISCED 6 = μετα-τριτοβάθμιας ερευνητικές/ ακαδημαϊκές σπουδές

¹⁶ Σύνταγμα της Ελλάδας, 1975, Άρθρο 16, παρ. 3

συνεχόμενων εβδομάδων, χωρίς σοβαρή δικαιολογία και επίσημη άδεια, θα πρέπει να εμπίπτει στην έννοια της σχολικής διαρροής¹⁷.

Κατά έναν άλλο ορισμό, ο όρος «μαθητική διαρροή» αναφέρεται σε **όλους τους νέους που δεν ολοκληρώνουν την εκπαίδευση που έχουν ξεκινήσει, σε οποιαδήποτε βαθμίδα και αν ανήκουν**¹⁸. Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται διασταλτικά και συνεπώς, δεν περιορίζεται στις βαθμίδες της δευτεροβάθμιας (υποχρεωτικής ή μη) εκπαίδευσης αλλά συμπεριλαμβάνει και τις ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι περισσότεροι κοινοτικοί θεσμοί, αλλά και η πλειοψηφία των αρμόδιων για την παιδεία εθνικών φορέων, υιοθετούν τον ορισμό της EUROSTAT, που με τη σειρά του αναφέρεται στο κριτήριο αναφοράς του Συμβουλίου των Υπουργών Παιδείας της Ε.Ε. (3/2003), σύμφωνα με τον οποίο η σχολική διαρροή ορίζεται ως **το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει, κατ' ανώτατο, τον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης**. Το βασικότερο μειονέκτημα του συγκεκριμένου ορισμού είναι ότι διαπιστώνει τη διαρροή μόνο όταν ο νέος έχει ήδη συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του και συνεπώς, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, πολλά χρόνια αφότου έχει εγκαταλείψει το σχολείο. Παρά τις ελλείψεις που παρουσιάζει ο συγκεκριμένος ορισμός σε τεχνικό και θεωρητικό επίπεδο, το γεγονός ότι αποτελεί τη βάση για τις περιοδικές μετρήσεις του φαινομένου από τη EUROSTAT, προσφέρει το πλεονέκτημα της κοινής προσέγγισης από όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης και ως εκ τούτου, παρέχει τη δυνατότητα διαρκούς και συγκριτικής παρακολούθησης του φαινομένου της σχολικής διαρροής.

Είναι προφανές ότι ο εκάστοτε ορισμός της έννοιας της σχολικής διαρροής υπαγορεύει διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, όχι μόνο στο επίπεδο της περιγραφής του φαινομένου αλλά και στο επίπεδο της καταγραφής και μέτρησης του και, ως ένα βαθμό, επιδρά στο έργο του προσδιορισμού των κατάλληλων μεθόδων πρόληψης και αντιμετώπισης του.

Σε κάθε περίπτωση και πέρα από τις όποιες εννοιολογικές και μεθοδολογικές αποκλίσεις, είναι κοινά αποδεκτό ότι η σχολική διαρροή αναφέρεται στην ανεπιθύμητη και πρόωρη διακοπή της διαδικασίας απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων απαραίτητων για την ένταξη

¹⁷ Janosz M, *Le décrochage scolaire*, Université de Montréal, 2000, p 11

¹⁸ Monmarquette C., Mahseredjian S., Houle R. (2001), *The determinants of university dropouts: a bivariate probability model with sample selection in Economics of Education Review*, 20(5)., σελ. 475-6.

στην ενήλικη ζωή και ότι, συνήθως, η απεμπλοκή από το εκπαιδευτικό σύστημα είναι μία μακρά και αργή πορεία που συχνά ξεκινά στα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής¹⁹.

Ο όρος «σχολική διαρροή» είναι κοινωνιολογικός όρος και ως τέτοιος δεν επιδέχεται απόλυτο και καθολικά αποδεκτό ορισμό.

Παρά το πλήθος των διαφορετικών ορισμών της σχολικής διαρροής, είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο όρος αναφέρεται στην πρόωρη και ανεπιθύμητη διακοπή της διαδικασίας απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων απαραίτητων για την ένταξη στην ενήλικη ζωή.

¹⁹ Janosz, M., Fallu, J.S., & Deniger, M.-A. (2000). *La prévention du décrochage scolaire*. In F. Vitaro et C. Gagnon (Éds.) *La prévention des problèmes d'adaptation*, Montréal, Les Presses de l'Université du Québec, σελ. 7

III. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ/ ΜΟΝΤΕΛΩΝ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Οι εννοιολογικές ασάφειες που συνδέονται με τον ορισμό του φαινομένου της σχολικής διαρροής αλλά και η ελλιπής παρακολούθηση του φαινομένου από τις αρμόδιες αρχές (Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Παιδείας), όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και άλλων χωρών, καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολο το έργο της μέτρησης του φαινομένου της σχολικής διαρροής, τόσο σε επίπεδο μεμονωμένου σχολείου όσο και σε εθνικό ή υπερεθνικό επίπεδο.

Το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής μπορεί να αποτυπωθεί ποσοτικά με διάφορες μεθόδους. Η επιλογή του καταλληλότερου μοντέλου μέτρησης της διαρροής είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων, όπως ο χρησιμοποιούμενος ορισμός της σχολικής διαρροής, η διαθεσιμότητα στοιχείων, η στόχευση της μέτρησης, η θεωρητική προσέγγιση κλπ. Κάθε μέθοδος ή εργαλείο μέτρησης της σχολικής διαρροής παρέχει διαφορετικές πληροφορίες για τον εξεταζόμενο πληθυσμό και κατά συνέπεια, καταλήγει σε διαφορετικό ποσοστό διαρροής, καθιστώντας ιδιαίτερα δύσκολη οποιαδήποτε προσπάθεια συγκριτικής αποτύπωσης του φαινομένου τόσο στο χώρο (Νομός, Περιφέρεια, κράτος, Ε.Ε., κόσμος) όσο και στο χρόνο. Με δεδομένη την απουσία ενός παγκόσμια αποδεκτού και εφαρμοζόμενου μοντέλου μέτρησης της σχολικής διαρροής, **η επιλογή του κατάλληλου μεθοδολογικού εργαλείου εξαρτάται εν πολλοίς από τους στόχους που τίθενται κατά περίπτωση.**

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι επικρατέστερες μέθοδοι/ μοντέλα που χρησιμοποιούνται διεθνώς για τη μέτρηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής και καταδεικνύονται τα βασικότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους:

A. Μέθοδος της κοόρτης (Cohort Dropout Rate): Η μέθοδος της κοόρτης συνίσταται στην αποτύπωση της διαδρομής - από ένα σχολικό έτος στο επόμενο - μίας κοόρτης μέσα στο υφιστάμενο εκπαιδευτικό σύστημα. Ως κοόρτη ορίζεται το σύνολο των μαθητών που εγγράφονται σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης (π.χ. Α' τάξη γυμνασίου) την ίδια χρονική περίοδο (π.χ. σχολικό έτος 2000-2001)²⁰. Στην ελληνική, ο όρος κοόρτη αποδίδεται συνήθως ως «γενιά» μαθητών. Σύμφωνα λοιπόν με τη μέθοδο της κοόρτης, υπολογίζεται το ποσοστό των μαθητών που γράφτηκαν σε μία τάξη του σχολείου μία

²⁰ Glenn, N-D., *Cohort Analysis*, Sage Publications, Beverly Hills, London, 1997, σελ. 6-7

δεδομένη σχολική χρονιά αλλά δεν απέκτησαν τον τίτλο (πιστοποιητικό) σπουδών που αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης στη λήξη της προβλεπόμενης διάρκειας σπουδών (π.χ. ποσοστό των μαθητών που, έχοντας ξεκινήσει την Α' γυμνασίου τη σχολική χρονιά 2000-01, δεν είχαν αποκτήσει απολυτήριο γυμνασίου στο τέλος της σχολικής χρονιάς 2003-04). Ειδικότερα, μέσω αυτής της μεθόδου καταγράφονται τρία βασικά στάδια μετάβασης:

1. Η προαγωγή στο επόμενο επίπεδο εκπαίδευσης.
2. Η επανάληψη του προηγούμενου επιπέδου εκπαίδευσης.
3. Η διακοπή των σπουδών (μόνιμη ή προσωρινή αποχώρηση από το εκπαιδευτικό σύστημα).

Η διαδρομή μίας κοόρτης αποτυπώνεται σε δύο φάσεις:

- Α' φάση: Υπολογισμός των ποσοστών μετάβασης (προαγωγή, επανάληψη, αποχώρηση) για κάθε στάδιο και για κάθε δεδομένη χρονιά.
- Β' φάση: Εφαρμογή των ανωτέρω ποσοστών από κάθε επίπεδο εκπαίδευσης στο επόμενο και από κάθε σχολική χρονιά στην επόμενη²¹.

Στην πράξη, η σχολική διαρροή μίας κοόρτης μπορεί να υπολογισθεί με δύο διαφορετικούς τρόπους:

(α) με βάση τα συγκεντρωτικά στατιστικά δεδομένα της περιόδου που εξετάζεται (π.χ. σχολικά έτη 2000/01-2003/04). Όσον αφορά τον ελλαδικό χώρο, συλλέγονται συνήθως στατιστικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην ετήσια «Στατιστική της Εκπαίδευσης» που εκδίδει η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία καθώς και στοιχεία που παρέχονται από τη ΔΙΠΕΕ-Τμήμα Επιχειρησιακών Ερευνών και Στατιστικής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Επισημαίνεται ωστόσο, ότι η συγκεκριμένη μέθοδος δεν ανταποκρίνεται απόλυτα στον προαναφερόμενο ορισμό της κοόρτης και συνεπώς, δεν αποτελεί παρά έναν τρόπο προσέγγισης του φαινομένου της σχολικής διαρροής.

(β) με βάση το αρχειακό υλικό των σχολείων, το οποίο περιλαμβάνει λεπτομερή στοιχεία για την εξέλιξη του κάθε μαθητή μέσα στο ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα. Η μέθοδος αυτή προσφέρει το πλεονέκτημα της πλήρους ανταπόκρισης στον ορισμό της κοόρτης, προϋποθέτει όμως τη διεξαγωγή έρευνας πεδίου σε όλα τα σχολεία της επικράτειας και

²¹ **Trottier C., Perron M., Diambomba M.**, *Les cheminements scolaires*, PU Laval, 2002

συνεπώς, απαιτεί εκτεταμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης και σημαντικούς ανθρώπινους πόρους στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει κεντρικό πληροφοριακό σύστημα (MIS) για την παρακολούθηση της διαχρονικής εξέλιξης των μαθητών μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην Ελλάδα, η παραπάνω μεθοδολογία χρησιμοποιείται από το **Παιδαγωγικό Ινστιτούτο** (Παρατηρητήριο Μετάβασης στην Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας των Μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) στο πλαίσιο περιοδικής πανελλήνιας έρευνας για τη μαθητική διαρροή²².

Β. Δείκτης ετήσιας σχολικής διαρροής (Event ή Annual Dropout Rate): Η μέθοδος συνίσταται στον υπολογισμό του ποσοστού των μαθητών μίας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας που εγκατέλειψαν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της σχολικής χρονιάς. Με δεδομένο ότι ο δείκτης υπολογίζεται σε ετήσια βάση, η συγκεκριμένη μέθοδος προσφέρει το πλεονέκτημα του εντοπισμού της σχολικής διαρροής σε πολύ πρώιμο στάδιο (ακόμη και πριν τη συμπλήρωση ενός ημερολογιακού έτους από τη στιγμή της εγκατάλειψης του σχολείου), γεγονός που διευκολύνει σημαντικά τη διαδικασία επανένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα. Προϋπόθεση ωστόσο για την εφαρμογή αυτής της μεθόδου, είναι η ύπαρξη κεντρικού συστήματος παρακολούθησης και καταγραφής της σχολικής διαρροής σε επίπεδο σχολικής μονάδας²³.

Γ. Δείκτης σχολικής εγκατάλειψης (Status ή Census Dropout Rate): Η μέθοδος αυτή αφορά τον προσδιορισμό του ποσοστού των ατόμων μίας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας (π.χ. 18-24) που δεν έχουν αποκτήσει το πιστοποιητικό γνώσεων που αντιστοιχεί στον εκπαιδευτικό κύκλο που εκτιμάται ότι θα έπρεπε να έχουν ολοκληρώσει (π.χ. απολυτήριο λυκείου)²⁴. Ο δείκτης σχολικής εγκατάλειψης λαμβάνει συνήθως τιμές μεγαλύτερες από εκείνες του δείκτη ετήσιας σχολικής διαρροής, αφού στον πρώτο συνυπολογίζονται όλοι οι νέοι της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο, ανεξάρτητα από τη χρονική στιγμή κατά την οποία αποχώρησαν από το εκπαιδευτικό σύστημα. Βασικό μειονέκτημα της συγκεκριμένης μεθόδου είναι ότι διαπιστώνει τη σχολική διαρροή συχνά πολλά χρόνια μετά την αποχώρηση του ατόμου από το σχολείο, γεγονός που επιδρά αρνητικά στη διαδικασία επανένταξης του. Χρησιμοποιείται συνήθως από στατιστικές υπηρεσίες και υπερεθνικούς οργανισμούς (π.χ.

²² Ρουσέας Π, Βρετάκου Β., *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ)*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Παρατηρητήριο Μετάβασης, ΠΙ, 2006, σελ. 21-22

²³ Bergeson T. (2003, upd. 2006), *Helping Students finish school*, Washington, Office of Superintendent of Public Instruction, σελ. 7

²⁴ Laird J., DeBell M., Chapman C., *Dropout Rates in the United States: 2004*, .US. Department of Education. NCES 2007-024, Washington DC: 2006, σελ. 1

EUROSTAT, ΟΟΣΑ) με στόχο τη συγκριτική ανάλυση του φαινομένου στις σχολικές διαρροές.

Θεωρώντας ότι τα παραπάνω μοντέλα μέτρησης υποδεικνύουν ως κύριο υπεύθυνο της σχολικής διαρροής τον ίδιο το μαθητή, πολλοί ερευνητές προτείνουν εσχάτως ως καταλληλότερους τους δείκτες «δύναμης συγκράτησης» (**holding power**) ή «δύναμης προαγωγής» (**promoting power**) που εστιάζουν περισσότερο στην αποτελεσματικότητα του σχολείου να συγκρατεί/ προωθεί τους μαθητές μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι συγκεκριμένοι δείκτες αποτυπώνουν τη διαφορά του αριθμού των μαθητών σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές, συνήθως τη διαφορά του αριθμού των εγγεγραμμένων στη Γ' τάξη του λυκείου σε σχέση με τον αριθμό των μαθητών που είχαν γραφτεί στη Γ' γυμνασίου τρία χρόνια πριν ή - σε περίπτωση που τέτοια στοιχεία είναι διαθέσιμα, - τη διαφορά του συνόλου των αποφοίτων λυκείου σε σχέση με το σύνολο των εγγεγραμμένων στην Γ' γυμνασίου τέσσερα χρόνια πριν. Η μέτρηση γίνεται συνήθως σε επίπεδο σχολικής μονάδας με στόχο να καταγραφεί η ικανότητα ενός συγκεκριμένου σχολικού συγκροτήματος να προωθήσει τους μαθητές του στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης, εκτιμώντας ότι η εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι πρώτα απ' όλα ευθύνη του σχολείου και δευτερευόντως του μαθητή ή του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τους Balfanz και Legters, όταν η τιμή του δείκτη διαμορφώνεται κάτω από 50% (τελειόφοιτοι/ εγγεγραμμένους Γ' γυμνασίου), συμπεραίνεται ότι το σχολείο έχει περιορισμένη δύναμη συγκράτησης και συνεπώς, συμβάλει στο φαινόμενο της σχολικής διαρροής²⁵.

Η Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (**EUROSTAT**) χρησιμοποιεί ως μέθοδο μέτρησης της σχολικής διαρροής μία παραλλαγή του δείκτη σχολικής εγκατάλειψης που αναφέρεται συνήθως ως **δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (Early School Leaving Rate)**. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη παραλλαγή, ο δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης εκφράζεται ως αριθμητικό κλάσμα του οποίου ο ονομαστής αποτελεί σύνθεση των ακόλουθων παραμέτρων:

1. Πληθυσμός ηλικιακής ομάδας 18-24 ετών
2. Κατοχή πιστοποιητικού ολοκλήρωσης του κατώτερου κύκλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) κατ' ανώτατο

²⁵ Balfanz, R. & Legters, N. (2001). *How Many Central City High Schools Have a Severe Dropout Problem, Where are They Located, and Who Attends Them: Initial Estimates Using the Common Core of Data. Prepared for Dropouts in America: How severe is the problem? What do we know about intervention and prevention?* Civil Rights Project, Graduate School of Education, Harvard University, σελ. 4

3. Μη συμμετοχή σε δραστηριότητες εκπαίδευσης ή κατάρτισης κατά το διάστημα των 4 εβδομάδων που προηγήθηκαν της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού,

ενώ ο παρονομαστής αντιστοιχεί στο σύνολο του πληθυσμού της ΕΕ που ανήκει στην προαναφερόμενη ηλικιακή ομάδα²⁶.

Τόσο ο ονομαστής όσο και ο παρονομαστής προκύπτουν από τα αντίστοιχα **στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU Labour Force Survey)** που διεξάγεται κάθε τρίμηνο, δειγματοληπτικά και στη βάση ειδικά σχεδιασμένου ερωτηματολογίου.

Το μοντέλο που υιοθετεί η EUROSTAT για τη μέτρηση της σχολικής διαρροής παρουσιάζει ορισμένες μεθοδολογικές ελλείψεις εκ των οποίων η βασικότερη είναι ότι **στηρίζεται σε δευτερογενή δεδομένα** που συγκεντρώνονται με δειγματοληπτική έρευνα πεδίου. Ταυτόχρονα, η μέθοδος της EUROSTAT περιορίζεται σε μία **αυστηρά ποσοτική αποτύπωση του φαινομένου**, χωρίς να δίνει απαντήσεις σχετικά με τις αιτίες που προκαλούν το φαινόμενο της σχολικής διαρροής και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ομάδων που κατεξοχήν απειλούνται με πρόωρη σχολική εγκατάλειψη, γεγονός που δυσχεραίνει το έργο του σχεδιασμού κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση του. Τέλος, επισημαίνεται εκ νέου το **μειονέκτημα του ετεροχρονισμένου εντοπισμού της διαρροής** που προκύπτει ως αποτέλεσμα της συγκεκριμένης μεθόδου μέτρησης της σχολικής εγκατάλειψης, με όλες τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει στο σχεδιασμό αποτελεσματικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της διαρροής. Ωστόσο, πέρα από τις όποιες θεωρητικές και μεθοδολογικές αδυναμίες της, η μέτρηση της EUROSTAT **προσφέρει το βασικό πλεονέκτημα της δυνατότητας συγκριτικής αξιολόγησης** των σχετικών επιδόσεων τόσο στο χώρο (σύγκριση μεταξύ των επιμέρους χωρών-μελών) όσο και στο χρόνο (διαχρονική εξέλιξη δείκτη) και συνεπώς αποτελεί μία χρήσιμη **ένδειξη για την τάση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε ευρωπαϊκό επίπεδο**.

Παρότι η συντριπτική πλειοψηφία των κοινοτικών και εθνικών αρχών αναφέρονται πλέον στο συγκεκριμένο δείκτη, αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι ο ΟΟΣΑ επικαλείται μία άλλη παραλλαγή του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης της EUROSTAT σύμφωνα με την οποία η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου υπολογίζεται στη βάση της ηλικιακής ομάδας 20-24 ετών. Ο εντοπισμός της σχολικής διαρροής για πρώτη φορά στην ηλικία των 20

²⁶ **Kritikos E., Ching C., Study on Access to Education and Training, Basic Skills and Early School Leavers** (Ref. DG EAC 38/04), GHK, 30/9/2005, σελ. 12

ετών, δηλαδή μεγάλο διάστημα μετά τη διακοπή της φοίτησης, καθώς και η περιορισμένη χρήση του συγκεκριμένου δείκτη (μόνο από τα κράτη μέλη του ΟΟΣΑ) αποτελούν τα βασικότερα μειονεκτήματα του συγκεκριμένου δείκτη.

Οι ευρύτερα εφαρμοζόμενες διεθνώς μέθοδοι/ μοντέλα για τη μέτρηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής είναι οι εξής:

- 1. Μέθοδος της κοόρτης (Cohort Dropout Rate)**
- 2. Δείκτης ετήσιας σχολικής διαρροής (Event/ Annual Dropout Rate)**
- 3. Δείκτης πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (Status/ Census Dropout Rate)**

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο καταγράφει το μέγεθος της μαθητικής διαρροής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (όλες/οι ή ορισμένες/οι βαθμίδες/τύποι σχολείων) με τη μέθοδο της κοόρτης και στη βάση στοιχείων προερχόμενων από το Μητρώο Μαθητών όλων σχεδόν των σχολείων της ελληνικής επικράτειας.

Η EUROSTAT χρησιμοποιεί ως μοντέλο μέτρησης της σχολικής διαρροής το δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (Early School Leaving Rate) που αποτελεί μία ερμηνεία του δείκτη σχολικής εγκατάλειψης (Status Dropout Rate) και υπολογίζεται στη βάση των πορισμάτων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ.

IV. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΤΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Στην Ελλάδα, παρότι το φαινόμενο της σχολικής διαρροής λάμβανε πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις στο παρελθόν, απουσίαζε μέχρι πρόσφατα οποιαδήποτε προσπάθεια συστηματικής παρακολούθησης του από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Οι πρώτες απόπειρες μέτρησης του φαινομένου της σχολικής διαρροής εμφανίζονται στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και συμπίπτουν χρονικά με την περίοδο στην οποία αρχίζει να καταγράφεται η «ανεργία των γραμματισμένων»²⁷ προκαλώντας τις πρώτες αθρόες κριτικές προς το εθνικό σύστημα εκπαίδευσης. Εντούτοις, οι πρώτες αυτές απόπειρες καταγραφής της σχολικής διαρροής παραμένουν αποσπασματικές και περιορισμένης χρονικής και γεωγραφικής εμβέλειας εντάσσονται δε, ως επί το πλείστον, στο πλαίσιο μεμονωμένων πρωτοβουλιών προερχόμενων είτε από ερευνητικά ιδρύματα είτε από συγκεκριμένους ερευνητές²⁸. Αξίζει να αναφερθούν ενδεικτικά, η έρευνα για τη σχολική διαρροή από την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση στο Δήμο Ν. Λιοσίων Αττικής την τριετία 1985-88, η έρευνα στο Νομό Ιωαννίνων για τα σχολικά έτη 1980-83, σε σχολεία του Δήμου Πειραιά, των γύρω δήμων καθώς και νησιών του Αργοσαρωνικού αλλά και η έρευνα για τη σχολική διαρροή στο Νομό Αργολίδας και την επαρχία Κυνουρίας κατά τα σχολικά έτη 1989-90 και 1990-91. Αντικείμενο ξεχωριστών μελετών έχουν αποτελέσει επίσης ορισμένες ομάδες πληθυσμού και οι συμπεριφορές τους μέσα στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπως οι μουσουλμάνοι ή οι έφηβοι που διαμένουν σε ιδρυματικούς χώρους²⁹. Οι μελέτες αυτές, μολονότι αποτελούν περιορισμένες - τόσο γεωγραφικά όσο

²⁷ **Κάτσικας Χ., Καββαδίας Γ.**, *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση. Η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-2000)*, Αθήνα, 2000, Εκδ. Gutenberg, σελ.98

²⁸ Ενδεικτικά αναφέρονται οι μελέτες των: **Φραγκουδάκη Α.**, *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα Εκδ. Παπαζήση, 1985, **Μιχελή Α.**, *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες. Η περίπτωση της Φθιώτιδας (1930-1980)*, Ιωάννινα, Δωδώνη 2000, **Λαρίου - Δρετάκη Μ.**, *Η εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και παράγοντες που σχετίζονται με αυτή*, Αθήνα, Εκδο. Γρηγόρης, 1993, **Θανοπούλου Μ.**, *Εκπαιδευτική και επαγγελματική προεξόχιση αποφυλακισμένων και ανήλικων παραβατών*, Αθήνα, Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης, 1998.

²⁹ Ενδεικτικά: **Καλογριδίη-Κουτσοκόστα Σ.**, *Έξω από το Σχολείο Τι; Η μετασχολική πορεία των νέων που εγκατέλειψαν την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση την τριετία 1985-88 στο Δήμο Ν. Λιοσίων Αττικής*, **Φραγκουδάκη Α.**, *Δεδομένα από την Έρευνα του 1980-83 στο Νομό Ιωαννίνων με αντικείμενο τη διαρροή από την υποχρεωτική εκπαίδευση*, **Παπαθεοφίλου Ρ.**, *Διακοπή Φοίτησης στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στον Πειραιά και στην Πελοπόννησο*, **Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη Χ.**, *Διακοπή φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή Δωδεκανήσου*, **Παναγιωτοπούλου Ι.**, *Η διακοπή στην Τεχνική εκπαίδευση*, Κανακίδου Ε., *Η διακοπή της φοίτησης στους Μουσουλμάνους Μαθητές*, **Βορριά Π.**, *Διακοπή φοίτησης σε εφήβους με ιδρυματική εμπειρία*, **Μαυρομμάτης Γ.**, *Τα παιδιά της Κάλκατζας*, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005

και χρονικά - προσπάθειες καταγραφής του φαινομένου, εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον κυρίως για τις ποιοτικές αναλύσεις και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν όσον αφορά το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο.

Με την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, η Ελλάδα μπήκε αναπόφευκτα σε τροχιά σύγκλισης με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, γεγονός που επέβαλε, μεταξύ άλλων, μία πιο οργανωμένη προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της σχολικής διαρροής, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη για συστηματική καταγραφή και ανάλυση του φαινομένου σε διευρυμένο επίπεδο. Η προσπάθεια αυτή ανατέθηκε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο που έχει επιφορτισθεί, μεταξύ άλλων, με τη συστηματική μέτρηση και καταγραφή του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στον ελλαδικό χώρο.

IV.1. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Η πρώτη πανελλήνια έρευνα της σχολικής διαρροής πραγματοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο το **1994** και περιλαμβάνει δύο φάσεις:

- **Φάση 1:** Υπολογισμός του δείκτη σχολικής διαρροής με τη μέθοδο της κοόρτης. Η έρευνα αφορά τις γενιές (cohorts) 1987-88, 89-90 και 91-92 και την πορεία τους μέσα στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα από την εγγραφή στην Α' γυμνασίου μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς 93-94. Η έρευνα πραγματοποιείται στη βάση ειδικά σχεδιασμένου Πίνακα Καταγραφής Σχολικής Διαρροής (συνοδευόμενου από επεξηγηματική εγκύκλιο) που διανέμεται σε όλα τα σχολεία της ελληνικής επικράτειας μέσω της Διεύθυνσης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ, προκειμένου να συμπληρωθεί από τους Διευθυντές των σχολικών μονάδων κάθε Νομού με βάση τα στοιχεία των Μητρώων Μαθητών.
- **Φάση 2:** Πανελλήνια έρευνα με τη μέθοδο της συνέντευξης σε δείγμα νέων που γράφτηκαν στην Α' γυμνασίου τη σχολική χρονιά 1991-92 αλλά στη συνέχεια διέκοψαν τη φοίτηση, προκειμένου να εντοπιστούν τα βασικότερα αίτια της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου³⁰.

³⁰ Παλαιοκρασάς Σ., Ρουσέας Π, Βρετάκου Β. Παναγιωτοπούλου (υπό), *Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: εμπειρική έρευνα*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ, ΟΕΕΚ – ΥΠΕΠΘ – ΠΙ, 1996.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της πρώτης έρευνας, οι μαθητές που γράφτηκαν στην Α' Γυμνασίου τις χρονιές 1987/88, 1989/90, 1991/92 εγκατέλειψαν το σχολείο κατά μέσο όρο σε ποσοστά 12,60% ,11,55% και 9,60% αντίστοιχα (βλ. Πίνακας 1).

Η δεύτερη πανελλήνια έρευνα καταγραφής της σχολικής διαρροής διεξάγεται το **2001** από το, ενταγμένο στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Παρατηρητήριο Μετάβασης στην Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που ιδρύθηκε το 1999 με στόχο, μεταξύ άλλων, τη συστηματική παρακολούθηση της μαθητικής διαρροής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας, καταγράφεται η μαθητική διαρροή των μαθητών που γράφτηκαν στο Γυμνάσιο το 1997-98 (γενιά μαθητών 1997-98) στη βάση της ίδιας με την προηγούμενη έρευνα μεθοδολογικής προσέγγισης, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συγκριτική διάσταση μεταξύ των δύο ερευνών³¹.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας, από τους 111.389 (100%) μαθητές της κούρτης 1997-98 που γράφτηκαν κανονικά στην Α' Γυμνασίου, οι 7.772 μαθητές διέρρευσαν. Κατά συνέπεια, το ποσοστό μαθητικής διαρροής διαμορφώθηκε στο 6,98%, εμφανίζεται συνεπώς αισθητά μειωμένο σε σχέση με τις προηγούμενες μετρήσεις.

Το **2006** ολοκληρώνεται και η τρίτη κατά σειρά πανελλήνια έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου η οποία, υιοθετώντας το ίδιο μοντέλο μέτρησης με τις προηγούμενες, επεκτείνεται για πρώτη φορά και στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ) αποτυπώνοντας το φαινόμενο της διαρροής για τη γενιά μαθητών 2000-01³². Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα της τελευταίας αυτής έρευνας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τη μαθητική διαρροή στο σύνολο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (κατώτερος και ανώτερος κύκλος):

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Μαθητική διαρροή (%) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο σύνολο της χώρας (γενιά μαθητών 2000/01)	
Εκπαιδευτική βαθμίδα	Σχολική Διαρροή (%)
Γυμνάσιο	6,09

³¹ Παλαιοκρασάς Σ., Ρουσέας Π, Βρετάκου Β., *Μαθητική διαρροή στο γυμνάσιο*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Παρατηρητήριο Μετάβασης, ΠΙ, 2001

³² Ρουσέας Π, Βρετάκου Β., *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ)*, ό.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Μαθητική διαρροή (%) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο σύνολο της χώρας (γενιά μαθητών 2000/01)	
Εκπαιδευτική βαθμίδα	Σχολική Διαρροή (%)
Κατώτερος κύκλος Β' βάθμιας εκπαίδευσης	6,09
Ενιαίο Λύκειο	3,32
ΤΕΕ	20,28
Ανώτερος κύκλος Β' βάθμιας εκπαίδευσης	9,74
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ	14,14

Πηγή: Πανελλήνια Έρευνα Παιδαγωγικού Ινστιτούτου – Παρατηρητηρίου Μετάβασης (2006)

Στην τελευταία αυτή έρευνα επιχειρήθηκε, μεταξύ άλλων, και μία εκτίμηση της σχολικής διαρροής στο σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη γενιά μαθητών 2000-01. Σύμφωνα με αυτή την εκτίμηση, **το ποσοστό σχολικής διαρροής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση** (συμπεριλαμβανομένου και του ανώτερου κύκλου) **για τη γενιά μαθητών 2000/01 υπολογίζεται πανελλαδικά σε 14,14%**. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι η εκτίμηση αυτή δεν προκύπτει από τη μέτρηση πραγματικών δεδομένων αλλά από μαθηματική αναγωγή στη βάση των ακόλουθων παραδοχών:

(α) Όλοι οι μαθητές που αποφοίτησαν από το γυμνάσιο συνεχίζουν στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,

(β) Από το σύνολο των μαθητών του ανώτερου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για το έτος 2003-04, το 69% γράφτηκε σε Ενιαίο Λύκειο και το 31% σε ΤΕΕ και

(γ) Τα ποσοστά διαρροής των μαθητών στον ανώτερο κύκλο τη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ταυτίζονται με τα αντίστοιχα ποσοστά που καταγράφηκαν στην έρευνα δηλ. 3,32% για το Ενιαίο Λύκειο και 20,28% για το ΤΕΕ (α' κύκλος).

Επιπλέον, στην έρευνα δεν λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό της μαθητικής διαρροής στο δημοτικό που, σύμφωνα με την ομάδα της συγκεκριμένης έρευνας, εκτιμάται ως «αμελητέο», ούτε το ποσοστό των παιδιών που δεν γράφτηκαν ποτέ στο σχολείο. Τέλος, στο ποσοστό αυτό δεν υπολογίζεται η διαρροή από τον δεύτερο κύκλο των Τεχνικών

Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ) με το επιχείρημα ότι, εφόσον οι απόφοιτοί τους κατέχουν ένα επαρκές εφόδιο επαγγελματικής εκπαίδευσης για την αγορά εργασίας, δεν πρόκειται για περίπτωση «διαρροής» από τον ανώτερο κύκλο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των διαδοχικών ερευνών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα, διαπιστώνεται σταθερά πτωτική τάση όσον αφορά τη μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο,:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο στο σύνολο της χώρας						
Κοόρτη (γενιά μαθητών)	Γράφηκαν κανονικά*		Φοίτησαν κανονικά		Μαθητική διαρροή	
	N	%	N	%	N	%
1987/88	140.000	100	122.956	87,40	17.731	12,60
1989/90	139.261	100	123.175	88,45	16.086	11,55
1991/92	140.658	100	127.157	90,40	13.501	9,60
1997/98	111.389	100	103.617	93,02	7.772	6,98
2000/01	108.320	100	101.728	93,91	6.592	6,09

Πηγή: Πανελλήνιες έρευνες ΥΠΕΠΘ, ΟΕΕΚ, ΠΙ, 1994, 2001, 2006

* Τα σύνολα που εμφανίζονται στον πίνακα παρουσιάζουν μία μικρή απόκλιση από τις πραγματικές τιμές για το σύνολο της χώρας, δεδομένου ότι το ποσοστό των σχολείων από τα οποία συγκεντρώθηκαν στοιχεία κυμαίνεται μεταξύ 93-96 %.

Δυστυχώς δεν υπάρχουν στοιχεία παλιότερων ερευνών που να στηρίζονται σε παρόμοια μεθοδολογική προσέγγιση, ώστε να είναι δυνατή η διαχρονική αποτύπωση της σχολικής διαρροής για το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι μόνες διαθέσιμες μετρήσεις αφορούν εκτιμήσεις της μαθητικής διαρροής που γίνονται με βάση στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ και του ΥΠΕΠΘ. Ενδεικτικά, παραθέτουμε τον ακόλουθο πίνακα στον οποίο παρουσιάζονται τέτοιες εκτιμήσεις για τη μαθητική διαρροή στο Δημόσιο Ημερήσιο Λύκειο κατά τη χρονική περίοδο 1996-2003:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Μαθητική διαρροή στο Δημόσιο Ημερήσιο Λύκειο					
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	Μαθητές Α' Λυκείου	Μαθητές Β' Λυκείου	Μαθητές Γ' Λυκείου	Μαθητές που εγκατέλειψαν το Λύκειο	Ποσοστό μαθητικής διαρροής
1996/97	120.725				
1997/98	118.550	114.283			
1998/99	90.913	86.138	109.528	11.143	9,23
1999/00	81.215	80.109	67.958	50.565	42,65
2000/01	75.789	79.280	69.504	21.409	23,55
2001/02		73.025	74.137	7.078	8,72
2002/03			68.908	6.881	9,08

Πηγή: Πανελλήνια Έρευνα Παιδαγωγικού Ινστιτούτου – Παρατηρητηρίου Μετάβασης (2006)³³

Από την ανάγνωση του παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται **σημαντική απόκλιση** του ποσοστού μαθητικής διαρροής της γενιάς 2000/01 από το αντίστοιχο ποσοστό της έρευνας 2006 του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις μετρήσεις του ΥΠΕΠΘ η διαρροή στο Λύκειο για τη συγκεκριμένη γενιά ανέρχεται σε 9,08% ενώ το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο την υπολογίζει μόλις στο 3,32%. Η απόκλιση αυτή συνδέεται αφενός, με τη διαφορετική πηγή άντλησης των σχετικών δεδομένων αφετέρου δε, με τη διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετεί ο κάθε φορέας. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η μέτρηση του ΥΠΕΠΘ δεν παρουσιάζει την ίδια μεθοδολογική ακρίβεια με την αντίστοιχη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, δεδομένου ότι δεν πληρείται απόλυτα ο ορισμός της κοόρτης. Σε κάθε περίπτωση, ο παραπάνω πίνακας παρέχει χρήσιμα στοιχεία όσον αφορά τις σύγχρονες τάσεις της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα. Παρατηρούμε λοιπόν μία θεαματική αύξηση του ποσοστού διαρροής τη διετία 1999-2001 - διετία που συμπίπτει με τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της μεταρρύθμισης Αρσένη - η οποία ωστόσο περιορίζεται σημαντικά κατά τη διετία 2001-2003.

³³ Τα στοιχεία του πίνακα αντλήθηκαν από την αναφερόμενη έρευνα του ΠΙ, σύμφωνα με την οποία ο πίνακας προέρχεται από τη μελέτη των **Καλομοίρη Γ., Κοτσιφάκη Θ., Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Η σκληρή πραγματικότητα και προτάσεις εξόδου**, Αθήνα, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 2001, σελ. 120-121

Συνοψίζοντας τις τρεις πανελλήνιες έρευνες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τη σχολική διαρροή, μπορούμε να εξάγουμε τα ακόλουθα **βασικά συμπεράσματα**:

- Διαχρονικά, η σχολική διαρροή στην Ελλάδα παρουσιάζει **πτωτική τάση**.
- Σχεδόν η μισή μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο συνδέεται με το ποσοστό των μαθητών που δεν εμφανίζονται καθόλου στην **Α' Γυμνασίου**.
- Παρατηρείται μεγάλη απόκλιση του ποσοστού μαθητικής διαρροής ανάλογα με το φύλο, τον τύπο σχολείου, τη γεωγραφική περιοχή και το βαθμό αστικότητας του πληθυσμού.
- Η σχολική διαρροή εμφανίζεται πιο έντονη στον **αρσενικό** απ' ότι στο γυναικείο μαθητικό πληθυσμό.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό διαρροής εντοπίζεται στο **ΤΕΕ** και ακολουθεί το Γυμνάσιο. Αντίθετα, στο Ενιαίο Λύκειο η διαρροή είναι περιορισμένη.
- Δυσμενέστερη είναι η κατάσταση στις Περιφέρειες **Κρήτης, Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων, Δυτικής Ελλάδας και Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης** (με εξαίρεση το Ενιαίο Λύκειο όπου η τελευταία παρουσιάζει αξιοσημείωτα χαμηλό ποσοστό σχολικής διαρροής).
- Κοντά στο μέσο όρο κινείται η **Αττική**, με σημαντικές διακυμάνσεις ωστόσο σε επίπεδο σχολικών μονάδων.
- Σχετικά χαμηλό ποσοστό σχολικής διαρροής εμφανίζουν οι Περιφέρειες **Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου**.
- Η σχολική διαρροή είναι φαινόμενο που αφορά κατά κύριο λόγο τους **αγροτικούς και ημιαστικούς πληθυσμούς** της χώρας.

Εν κατακλείδι, οι τρεις έρευνες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, πέρα από το γεγονός ότι συνιστούν σημαντική καινοτομία για τα ελληνικά δεδομένα, παρουσιάζουν πολλά πλεονεκτήματα εκ των οποίων το βασικότερο είναι η **μέτρηση του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στη βάση πρωτογενών στοιχείων** προερχόμενων από το επίπεδο της σχολικής μονάδας, γεγονός που προσδίδει υψηλό βαθμό αξιοπιστίας στις τιμές του δείκτη. Εντούτοις, οι δύο τελευταίες εξ αυτών περιορίζονται σε μία **αυστηρά ποσοτική αποτύπωση του φαινομένου**, χωρίς να προχωρούν στην αναζήτηση των παραμέτρων που συνθέτουν τη σχολική διαρροή και των αιτιών που την προκαλούν

συνεπώς, δε διευκολύνουν τις διαδικασίες χάραξης κατάλληλης εκπαιδευτικής πολιτικής και λήψης αποτελεσματικών μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Επιπλέον, τα ποσοστά διαρροής που προκύπτουν από τις παραπάνω έρευνες **δεν μπορούν να αξιοποιηθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο** δεδομένου ότι στηρίζονται σε διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση από εκείνη που υιοθετεί η EUROSTAT και ως εκ τούτου, δεν επιτρέπουν την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τη θέση της Ελλάδας σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους της Ένωσης όσον αφορά τη σχολική διαρροή.

Σύμφωνα με τις έρευνες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, η μαθητική διαρροή στον ελλαδικό χώρο παρουσιάζει σημαντική πτώση κατά τη χρονική περίοδο 1994-2006.

Το έτος 2006, η σχολική διαρροή στην Ελλάδα για το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπολογίζεται σε 14,14%.

Το υψηλότερο ποσοστό διαρροής αφορά το ΤΕΕ και ακολουθεί το Γυμνάσιο ενώ περιορισμένη εμφανίζεται η διαρροή στο Ενιαίο Λύκειο.

Το φαινόμενο της σχολικής διαρροής εμφανίζεται διαχρονικά εντονότερο στον αρσενικό μαθητικό πληθυσμό απ' ότι στο γυναικείο.

Κατά κύριο λόγο πλήττονται οι ορεινές και νησιωτικές/τουριστικές περιφέρειες της χώρας καθώς και οι αγροτικοί και ημιαστικοί πληθυσμοί.

IV.2. EUROSTAT

Η Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT) έχει ως κύρια αποστολή την παραγωγή συγκρίσιμων και υψηλής ποιότητας στατιστικών πληροφοριών προκειμένου να υποστηρίζονται οι τρέχουσες αλλά και οι μελλοντικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελώντας το μέσο για την εκτίμηση, αφενός, της ανάγκης για ανάληψη πρωτοβουλιών ευρωπαϊκής πολιτικής και, αφετέρου, της προόδου που

σημειώνουν τέτοιες πρωτοβουλίες. Στο πλαίσιο αυτό, η EUROSTAT είναι αρμόδια για τη μέτρηση και την παρακολούθηση ενός πλέγματος δεικτών που καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών δεδομένων, μεταξύ αυτών και του δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα στοιχεία βάσει των οποίων υπολογίζεται η εκάστοτε τιμή του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης από την EUROSTAT προκύπτουν από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ που πραγματοποιείται κάθε τρίμηνο, πάνω σε στατιστικό δείγμα πληθυσμού και στη βάση ειδικά σχεδιασμένου ερωτηματολογίου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, το ποσοστό σχολικής διαρροής παρουσιάζει πτωτική πορεία τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η διαχρονική εξέλιξη του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης της EUROSTAT στο διάστημα 2000-2006 παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΔΕΙΚΤΗ ΠΡΟΩΡΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ (2000-2006)								
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2000 (%)	2001 (%)	2002 (%)	2003 (%)	2004 (%)	2005 (%)	2006 (%)	% ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ 2000-2006
ΕΕ - 27	17,6	17,3	17,1	16,6	16,1	15,6	15,4	-2,20
Άνδρες	19,7	19,4	19,3	18,6	18,5	17,6	17,5	-2,20
Γυναίκες	15,6	15,2	14,9	14,7	13,7	13,6	13,2	-2,40
ΕΕ - 25	17,3	17,0	16,6	16,2	15,6	15,2	15,1	-2,20
Άνδρες	19,5	19,2	18,9	18,1	18,0	17,3	17,4	-2,10
Γυναίκες	15,2	14,8	14,4	14,2	13,1	13,1	12,8	-2,40
ΕΕ - 15	19,5	19,0	18,7	18,3	17,7	17,3	17,0	-2,50
Άνδρες	21,8	21,4	21,1	20,5	20,4	19,6	19,5	-2,30
Γυναίκες	17,2	16,6	16,2	16,1	15,0	14,9	14,5	-2,70
ΑΥΣΤΡΙΑ	10,2	10,2	9,5	9,3	8,7	9,0	9,6	-0,60
ΒΕΛΓΙΟ	12,5	13,6	12,4	12,8	11,9	13,0	12,6	0,10
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ		20,3	21,0	22,4	21,4	20,0	18,0	-2,30
ΓΑΛΛΙΑ	13,3	13,5	13,4	13,7	14,2	12,6	13,1	-0,20

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

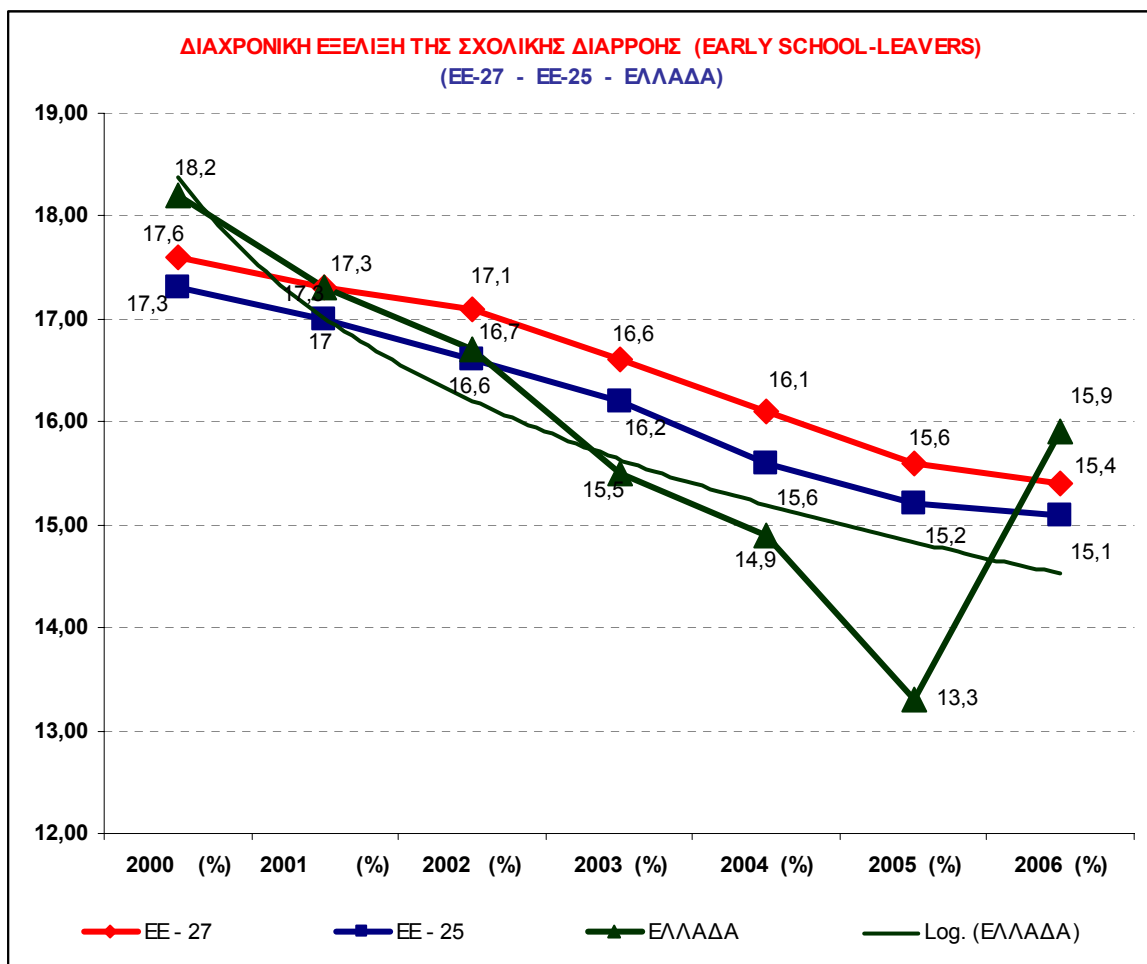
Παραδοτέο 1 – Έκδοση 1.0

Με τη συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. (100% Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΔΕΙΚΤΗ ΠΡΩΡΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ (2000-2006)								
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2000 (%)	2001 (%)	2002 (%)	2003 (%)	2004 (%)	2005 (%)	2006 (%)	% ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ 2000-2006
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	14,9	12,5	12,6	12,8	12,1	13,8	13,8	-1,10
ΔΑΝΙΑ	11,6	9,0	8,6	10,3	8,5	8,5	10,9	-0,70
ΕΛΛΑΔΑ	18,2	17,3	16,7	15,5	14,9	13,3	15,9	-2,30
ΕΣΘΟΝΙΑ	14,2	14,1	12,6	11,8	13,7	14,0	13,2	-1,00
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	18,4	17,7	17,8	16,8	14,9	14,0	13,0	-5,40
ΙΡΛΑΝΔΙΑ			14,7	12,3	12,9	12,3	12,3	-2,40
ΙΣΠΑΝΙΑ	29,1	29,2	29,9	31,3	31,7	30,8	29,9	0,80
ΙΤΑΛΙΑ	25,3	26,4	24,3	23,5	22,3	21,9	20,8	-4,50
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	15,5	15,3	15,0	14,2	14,0	13,6	12,9	-2,60
ΚΥΠΡΟΣ	18,5	17,9	15,9	17,4	20,6	18,1	16,0	-2,50
ΛΕΤΤΟΝΙΑ			19,5	18,1	15,6	11,9	19,0	-0,50
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	16,7	13,7	14,3	11,8	9,5	9,2	10,3	-6,40
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	16,8	18,1	17,0	12,3	12,7	13,3	13,3	-3,50
ΜΑΛΤΑ	54,2	54,4	53,2	48,2	42,0	41,2	41,6	-12,60
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	13,8	12,9	12,2	11,8	12,6	12,3	12,4	-1,40
ΠΟΛΩΝΙΑ		7,9	7,6	6,3	5,7	5,5	5,6	-2,30
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	42,6	44,0	45,1	40,4	39,4	38,6	39,2	-3,40
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	22,3	21,3	23,2	23,2	23,6	20,8	19,0	-3,30
ΣΛΟΒΑΚΙΑ			5,6	4,9	7,1	5,8	6,4	0,80
ΣΛΟΒΕΝΙΑ		7,5	4,8	4,3	4,2	4,3	5,2	-2,30
ΣΟΥΗΔΙΑ	7,7	10,5	10,4	9,0	8,6	11,7	12,0	4,30
ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ			5,5	6,0	6,1	6,4	5,5	0,00
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	8,9	10,3	9,9	8,3	8,7	9,3	10,8	1,90

Πηγή: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=SC051

Η παραπάνω εξέλιξη απεικονίζεται και σχηματικά στο διάγραμμα που ακολουθεί:

Από την ανάγνωση των παραπάνω, προκύπτει ότι το έτος 2000 το ποσοστό σχολικής διαρροής (μέση τιμή) για την Ευρώπη των 25 μελών και την Ευρώπη των 27 μελών είναι 17,3% και 17,6% αντίστοιχα. Την ίδια χρονική περίοδο, το ποσοστό της σχολικής διαρροής στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 18,2%. Σημειώνεται επομένως μία απόκλιση, προς τα πάνω, της τάξης της μίας (1%) ποσοστιαίας μονάδας σε σχέση με το μέσο ποσοστό της Ένωσης. Το έτος 2002, η τιμή της σχολικής διαρροής στην Ελλάδα συμπίπτει σχεδόν με τη μέση ποσοστιαία ευρωπαϊκή τιμή, ενώ κατά τα έτη 2003, 2004 και 2005, η τιμή της σχολικής διαρροής στην Ελλάδα διαμορφώνεται σε επίπεδα χαμηλότερα του ευρωπαϊκού μέσου όρου (αγγίζει την προς τα κάτω απόκλιση της τάξεως των δύο ποσοστιαίων μονάδων). Φαίνεται λοιπόν ότι, στο συγκεκριμένο χρονικό σημείο, ο ρυθμός μείωσης της σχολικής διαρροής στην Ελλάδα είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρατηρώντας την λογαριθμική γραμμή τάσης για τις τιμές της Ελλάδας, διαπιστώνεται η σαφής μείωση των ποσοστών της σχολικής διαρροής. Εντύπωση προκαλεί ωστόσο η απότομη αύξηση του ελληνικού ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου για το 2006 κατά 2,6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η μακροχρόνια τάση παραμένει πάντως αναμφισβήτητα πτωτική στη χώρα μας και θα ήταν, ούτως ή άλλως, μεθοδολογικά ανορθόδοξο να εξαγάγουμε συμπεράσματα απομονώνοντας τα δύο τελευταία έτη (2005, 2006). Έτσι, από την ανάγνωση της τελευταίας στήλης του Πίνακα 4 παρατηρούμε ότι ο ρυθμός μεταβολής για την περίοδο 2000 έως 2006 :

- για την Ελλάδα ισούται με -2,3
- για την E-27 ισούται με -2,2
- για την E-25 ισούται με -2,2

γεγονός που επιβεβαιώνει την ικανοποιητική τάση μείωσης του ποσοστού της σχολικής διαρροής στην χώρα σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια της αξιοσημείωτης αύξησης του ποσοστού της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης το 2006 και να διερευνηθεί το κατά πόσο αυτή σηματοδοτεί μία αλλαγή τάσης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο θεσμό του σχολείου ή αν πρόκειται για κάποιο μεμονωμένο γεγονός, ή ενδεχομένως και για κάποιο στατιστικό λάθος. Στην προσπάθεια αυτή αναμένεται να συμβάλει σημαντικά η ποιοτική ανάλυση του φαινομένου της σχολικής διαρροής και η αναζήτηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του διατρέχοντα κίνδυνου πληθυσμού, που αποτελούν αντικείμενο του επόμενου παραδοτέου της «Μελέτης για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής» και συνεπώς θα παρουσιασθούν αναλυτικά σε μεταγενέστερο στάδιο.

Όσον αφορά τη μεθοδολογική πληρότητα των μετρήσεων της EUROSTAT, έχει ήδη τονισθεί το γεγονός ότι το μοντέλο μέτρησης της σχολικής διαρροής που χρησιμοποιεί η EUROSTAT παρουσιάζει ορισμένες επιστημονικές και τεχνικές ελλείψεις. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι η υπάρχουσα βάση δεδομένων της EUROSTAT αναγνωρίζεται διεθνώς ως μία επιστημονικά αξιόπιστη πηγή στατιστικών δεδομένων, διότι στηρίζεται σε περιοδικές μετρήσεις με συγκεκριμένη επιστημονική μεθοδολογία. Παράλληλα, τα δεδομένα της EUROSTAT υπολογίζονται στη βάση ενός διεθνώς αποδεκτού συστήματος ταξινόμησης και κωδικοποίησης των επιμέρους εκπαιδευτικών βαθμίδων (ISCED – International Standard Classification of Education – UNESCO 1997), παρακάμπτοντας

έτσι τις όποιες διαφορές ή αποκλίσεις μεταξύ των επιμέρους εκπαιδευτικών συστημάτων. Επιπλέον ο δείκτης της EUROSTAT προσφέρει το πλεονέκτημα της δυνατότητας συγκριτικής ανάλυσης μεταξύ των επιδόσεων των επιμέρους κρατών-μελών της Ένωσης και ως εκ τούτου, αποτελεί ένα χρήσιμο όσο και αξιόπιστο εργαλείο αποτίμησης της σχολικής διαρροής.

Εν κατακλείδι, η συγκριτική ανάλυση της EUROSTAT αναδεικνύει τη σημαντική προσπάθεια της Ελλάδας για μείωση του ποσοστού της σχολικής διαρροής και επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τη συμβολή του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος στην επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας.

Το 2006, ο δείκτης πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (EUROSTAT) υπολογίζεται στο 15,4% για το σύνολο της ΕΕ – 27.

Κατά το διάστημα 2000-2006, η σχολική διαρροή παρουσιάζει μείωση κατά περίπου 2 ποσοστιαίες μονάδες σε κοινοτικό επίπεδο.

Το 2006, το ποσοστό πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στην Ελλάδα ανέρχεται σε 15,9%, βρίσκεται δηλ. πολύ κοντά στον κοινοτικό μέσο όρο.

Η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική αύξηση του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης το 2006 σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά (+2,6%), παρά τη σταθερά πτωτική πορεία του δείκτη κατά την πενταετία 2000-2005.

Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα ποσοστά πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης είναι διαχρονικά υψηλότερα για τους άνδρες από ότι για τις γυναίκες.

Συμπερασματικά, αν επιχειρούσε κανείς μια συγκριτική ανάλυση των μετρήσεων που πραγματοποιούν οι δύο φορείς για τη σχολική διαρροή στην Ελλάδα, θα διαπίστωνε ότι **δεν είναι δυνατή η οποιαδήποτε σύγκριση μεταξύ των ποσοστών σχολικής διαρροής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της EUROSTAT.** Μολονότι και οι δύο φορείς ορίζουν ως «ποσοστά σχολικής διαρροής» τα βασικά αποτελέσματα των ερευνών

τους, οι αντίστοιχες μετρήσεις παρουσιάζουν σημαντική απόκλιση μεταξύ τους. Η απόκλιση αυτή μεταξύ των μετρήσεων της EUROSTAT και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου συνδέεται με τους ακόλουθους παράγοντες:

- **Υιοθέτηση διαφορετικού ορισμού του φαινομένου** της σχολικής διαρροής. Συγκεκριμένα, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο αναφέρεται στη διακοπή φοίτησης των μαθητών μιας δεδομένης γενιάς (π.χ. γενιά μαθητών 2000-01), σε μία δεδομένη χρονική στιγμή (π.χ. Α' τάξη γυμνασίου) πριν την ολοκλήρωση μίας ορισμένης βαθμίδας εκπαίδευσης (π.χ. γυμνάσιο). Αντίθετα, η EUROSTAT ορίζει τη σχολική διαρροή ως το φαινόμενο της εγκατάλειψης του σχολείου πριν την απόκτηση του πιστοποιητικού ολοκλήρωσης του ανώτερου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- **Εφαρμογή διαφορετικού μοντέλου μέτρησης** της σχολικής διαρροής. Ειδικότερα, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο υιοθετεί τη μέθοδο της κοόρτης η οποία συνίσταται στην αποτύπωση της διαδρομής - από ένα σχολικό έτος στο επόμενο - μίας γενιάς μαθητών μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η EUROSTAT από την άλλη, υιοθετεί ως μοντέλο μέτρησης το δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (Early School Leaving Rate) που αποτελεί μία παραλλαγή του δείκτη σχολικής εγκατάλειψης (School Dropout Rate) σύμφωνα με την οποία υπολογίζεται το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που εγκατέλειψαν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση του ανώτερου κύκλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED III) και δεν συμμετέχουν σε άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης.
- **Επιλογή διαφορετικής μεθοδολογικής προσέγγισης και διαφορετικής πηγής άντλησης σχετικών δεδομένων.** Η μέτρηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου πραγματοποιείται στη βάση πρωτογενών δεδομένων που συλλέγονται από το Μητρώο Μαθητών του συνόλου σχεδόν των σχολικών μονάδων της επικράτειας μέσω της συμπλήρωσης ειδικά σχεδιασμένων Πινάκων Καταγραφής της Μαθητικής Διαρροής. Αντίθετα, η EUROSTAT υπολογίζει την τιμή του δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στη βάση δευτερογενών δεδομένων προερχόμενων από δειγματοληπτική έρευνα που διεξάγεται σε τριμηνιαία βάση σε όλες τις χώρες της ΕΕ (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού).

IV.3. ΜΕΛΕΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΡΗ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το 2005, η Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού της Ε.Ε. ανέθεσε την εκπόνηση μελέτης με θέμα τη Σχολική Διαρροή και με κύριο στόχο την παροχή πρόσθετων στατιστικών δεδομένων και ποιοτικών αναλύσεων πάνω στο θέμα της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και σε ορισμένες μη ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. ΗΠΑ, Καναδάς). Η μελέτη υποβλήθηκε το Σεπτέμβριο του 2005³⁴ και επικεντρώνεται στην αναζήτηση τεκμηριωμένων απαντήσεων πάνω στα ακόλουθα κύρια ερωτήματα:

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του διατρέχοντα κίνδυνου πληθυσμού;
- Ποιες είναι οι επιδόσεις των νέων που εγκατέλειψαν πρόωρα το σχολείο στην αγορά εργασίας;
- Υπάρχει σκοπιμότητα επιστροφής των νέων που εγκατέλειψαν πρόωρα το σχολείο στην εκπαίδευση και κατάρτιση;

Πέρα από τα παραπάνω ερωτήματα, η μελέτη προχώρησε στην ανάλυση των βασικότερων πλεονεκτημάτων και αδυναμιών του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (δείκτης EUROSTAT) και στον εντοπισμό των κύριων επιπτώσεων του συγκεκριμένου δείκτη στην ποιότητα της ανάλυσης των επιδόσεων των επιμέρους συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και κατ' επέκταση στη δυνατότητα αποτελεσματικής υποστήριξης του κριτηρίου αναφοράς για το 2010.

Βασιζόμενη στις μετρήσεις του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης της EUROSTAT για το έτος 2003, η ομάδα εκπόνησης της ανωτέρω μελέτης προτείνει την ακόλουθη κατηγοριοποίηση των χωρών της Ένωσης:

⇒ Κατάταξη χωρών με βάση το βαθμό επίτευξης του δείκτη της Λισσαβόνας (χώρες με ποσοστό σχολική διαρροής σε επίπεδο άνω του 10%, χώρες με σχολική διαρροή κάτω του 10%, χώρες με ποσοστό σχολικής διαρροής υψηλότερο του 10% αλλά χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ-25, χώρες με ποσοστό διαρροής υψηλότερο του μέσου όρου της ΕΕ-25 αλλά χαμηλότερο του μέσου όρου της ΕΕ-15, χώρες με ποσοστό σχολικής διαρροής ανώτερο του μέσου όρου της ΕΕ-15 αλλά χαμηλότερο του 25% και χώρες με ποσοστό σχολικής διαρροής άνω του 25%). Σύμφωνα με αυτή

³⁴ Kritikos E., Ching C., ό.π.

την κατηγοριοποίηση, η Ελλάδα εντάσσεται στην ομάδα των χωρών με δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης υψηλότερο του στόχου της Λισσαβόνας αλλά χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ-25.

⇒ Κατάταξη των μελών της ΕΕ με βάση τη διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου της σχολικής διαρροής (χώρες των οποίων ο δείκτης πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης παρουσιάζει τάση μείωσης, χώρες που εμφανίζουν αυξητική τάση του δείκτη, χώρες με σταθερό ποσοστό διαρροής και χώρες των οποίων ο δείκτης παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις). Σύμφωνα με αυτή την κατάταξη, η Ελλάδα ανήκει στην κατηγορία των χωρών που εμφανίζουν τάση μείωσης του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης τη δεκαετία 1995-2004.

Διερευνώντας τις επιπτώσεις (α) των διαφόρων παραμέτρων της παρεχόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης και (β) των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος στην εκπαιδευτική πορεία των μαθητών, η μελέτη καταλήγει στα ακόλουθα βασικά συμπεράσματα όσον αφορά τη διαμόρφωση του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης:

- Την τελευταία δεκαετία διαπιστώνεται υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ της διάρκειας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και του ποσοστού πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στην ΕΕ-25.
- Οι μαθητές με ποινικό ιστορικό, παραβατική συμπεριφορά ή προβλήματα υγείας (σωματικά, πνευματικά, ψυχολογικά) εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους υπόλοιπους.
- Η σχολική αποτυχία και οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις αυξάνουν σημαντικά τον κίνδυνο πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.
- Οι μαθητές που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα και δυσμενές κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον εγκαταλείπουν συχνότερα το σχολείο ή επιλέγουν με μεγαλύτερη συχνότητα πιο «αδύναμες» εκπαιδευτικές κατευθύνσεις.
- Οι μαθητές που δεν έχουν την υποστήριξη της οικογένειας ή αντιμετωπίζουν σοβαρά οικογενειακά προβλήματα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να απεμπλακούν πρόωρα από το εκπαιδευτικό σύστημα.
- Οι αλλοδαποί και οι μαθητές που προέρχονται από ξενόγλωσσο οικογενειακό περιβάλλον εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

- Αντίθετα, οι ακόλουθες υποθέσεις εργασίας **δεν επιβεβαιώθηκαν απόλυτα από τη στατιστική ανάλυση**. Επισημαίνεται ότι η στατιστική ανάλυση πραγματοποιείται στη βάση εθνικών μέσων όρων και ως εκ τούτου, δεν εξετάζει τις επιπτώσεις των παρακάτω παραμέτρων σε μεμονωμένες σχολικές μονάδες:
 - Η χαμηλή αναλογία εκπαιδευτικών/ μαθητών και ο μεγάλος αριθμός μαθητών ανά σχολική αίθουσα συντελούν στο φαινόμενο της σχολικής διαρροής.
 - Χώρες με υψηλή συνολική δαπάνη για την εκπαίδευση ανά μαθητή εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.
 - Οι μαθητές του ενιαίου σχολείου έχουν λιγότερες πιθανότητες πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης από τους μαθητές των άλλων τύπων σχολείου (π.χ. ΤΕΕ).
 - Η προσφορά μεγαλύτερου εύρους προγραμμάτων μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης μειώνει τον κίνδυνο πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.
 - Μαθητές που έχουν επαναλάβει την ίδια τάξη στο παρελθόν διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο σχολικής διαρροής.
 - Η παροχή στήριξης και ενισχυτικής διδασκαλίας στους απειλούμενους με διαρροή μαθητές συντελεί στη μείωση του ποσοστού σχολικής διαρροής.

Θα πρέπει να διευκρινισθεί ωστόσο ότι η αδυναμία απόδειξης των παραπάνω υποθέσεων συνδέεται περισσότερο με μεθοδολογικούς και τεχνικούς περιορισμούς και λιγότερο με την ανακρίβεια αυτών καθεαυτών των προτάσεων. Άλλωστε, οι περισσότερες από αυτές επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό από τη σχετική βιβλιογραφία.

Στον ελλαδικό χώρο, οι κυριότερες μετρήσεις της σχολικής διαρροής πραγματοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (EUROSTAT) και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο).

Η σημαντική απόκλιση που παρατηρείται μεταξύ των μετρήσεων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της EUROSTAT συνδέεται κατά κύριο λόγο με:

- Την υιοθέτηση διαφορετικού ορισμού του φαινομένου της σχολικής διαρροής.
- Την εφαρμογή διαφορετικού μοντέλου μέτρησης της σχολικής διαρροής.
- Την επιλογή διαφορετικής μεθοδολογικής προσέγγισης και διαφορετικής πηγής άντλησης σχετικών δεδομένων.

V. ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΚΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΙΜΗΣ ΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΕΑΕΚ ΙΙΙ (2007-2013)

Στα προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάστηκαν οι επικρατέστεροι ορισμοί του φαινομένου της σχολικής διαρροής και επιχειρήθηκε μία καταγραφή των ευρύτερα χρησιμοποιούμενων μεθόδων μέτρησης της, με μία σύντομη αναφορά στα κυριότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μίας.

Με δεδομένο ότι όλοι οι ορισμοί του φαινομένου της σχολικής διαρροής και κατά συνέπεια, όλα τα μοντέλα μέτρησης της, καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από την ειδική στόχευση της κάθε έρευνας και υπόκεινται στους περιορισμούς της διαθεσιμότητας αξιόπιστων και επίκαιρων στοιχείων, η επιλογή του ιδανικού δείκτη για τη μέτρηση της σχολικής διαρροής στον ελλαδικό χώρο αποδεικνύεται μία εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία.

Λαμβανομένου υπόψη του κύριου λόγου που υπαγορεύει την επιλογή συγκεκριμένου ορισμού και εργαλείου μέτρησης του φαινομένου της σχολικής διαρροής, που δεν είναι άλλος από την αναγκαιότητα συστηματικής παρακολούθησης της ελληνικής επίδοσης όσον αφορά την επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας για μείωση του ευρωπαϊκού ποσοστού της σχολικής διαρροής κάτω από το 10%, η **συγκρισιμότητα των στοιχείων** με τα αντίστοιχα των υπόλοιπων μελών της Ένωσης οφείλει να αποτελέσει το **βασικότερο κριτήριο επιλογής**. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αιτείται άλλωστε ρητά «μια κοινή αντίληψη της ΕΕ (...) σχετικά με τα πρότυπα μέτρησης και τους ορισμούς που σχετίζονται με το πρόβλημα των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα εθνικά δεδομένα είναι συγκρίσιμα και διαθέτουν την απαραίτητη ποιότητα που απαιτείται ώστε να διαπιστωθεί αν οι προτεραιότητες της στρατηγικής της Λισσαβόνας τηρούνται πράγματι εν προκειμένω».³⁵

Κατά συνέπεια και παρά τις ελλείψεις που παρουσιάζει - τόσο σε θεωρητικό όσο και σε μεθοδολογικό επίπεδο - ο **δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου** που έχει υιοθετήσει η EUROSTAT, αναδεικνύεται ουσιαστικά ως η μοναδική επιλογή για τους εθνικούς φορείς χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής για τη νέα προγραμματική περίοδο. Υπενθυμίζεται ότι ο παραπάνω δείκτης αναφέρεται στα άτομα ηλικίας 18-24 ετών που

³⁵ PE 372.205v02-00/ 31.5.2006, ό.π., σελ. 5

έχουν ολοκληρώσει, κατά μέγιστο, τον κατώτερο κύκλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούσαν άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης στο διάστημα των τεσσάρων εβδομάδων που προηγήθηκαν της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ.

Αντίστοιχα, ως τιμή βάσης για τον ποσοτικοποιημένο δείκτη «Σχολική Διαρροή» του ΕΠΕΑΕΚ III (2007-2013) προτείνεται η τιμή του δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου για την Ελλάδα το 2006 που, σύμφωνα με τη EUROSTAT, διαμορφώνεται στο 15,9% (20,7% άνδρες – 11% γυναίκες).

Εντούτοις, προκειμένου να επιτυγχάνεται η κατά το δυνατό ακριβέστερη και, κυρίως, έγκαιρη αποτύπωση της σχολικής διαρροής στη χώρα μας, θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθεί ένας πρόσθετος μηχανισμός συστηματικής παρακολούθησης του φαινομένου με βάση το **Δείκτη ετήσιας σχολικής διαρροής** (Event ή Annual Dropout Rate). Ο συγκεκριμένος δείκτης, πέρα από τη θεωρητική και τεχνική επάρκεια, προσφέρει το πλεονέκτημα της πολύ έγκαιρης διαπίστωσης της διακοπής φοίτησης, γεγονός που ενισχύει σημαντικά την προσπάθεια επανένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ο υπολογισμός του δείκτη ετήσιας σχολικής διαρροής προϋποθέτει ωστόσο την ύπαρξη κεντρικού συστήματος παρακολούθησης και καταγραφής της σχολικής διαρροής σε επίπεδο σχολικής μονάδας. Στο πλαίσιο επόμενου παραδοτέου, η ομάδα μελέτης θα εξετάσει αναλυτικά τις δυνατότητες εφαρμογής και θα προσδιορίσει τις τεχνικές προδιαγραφές ενός τέτοιου συστήματος παρακολούθησης της μαθητικής διαρροής.

Ως ορισμός για τον δείκτη του ΕΠΕΑΕΚ III (2000-2007) «Σχολική διαρροή», υιοθετείται ο ορισμός του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης της EUROSTAT.

Ως τιμή βάσης για τον ποσοτικοποιημένο δείκτη του ΕΠΕΑΕΚ III (2000-2007) «Σχολική διαρροή», προτείνεται η τιμή του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης για την Ελλάδα το 2006, που, σύμφωνα με τη EUROSTAT, διαμορφώνεται στο 15,9% (20,7% άνδρες, 11% γυναίκες).

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- ✓ Δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός και στατιστικά προσδιορισμένος ορισμός για τη σχολική διαρροή ούτε συγκεκριμένη και κοινά αποδεκτή μέθοδος ή μοντέλο για την ακριβή μέτρηση της. Είναι ωστόσο κοινά αποδεκτό ότι η σχολική διαρροή αναφέρεται στην πρόωρη και ανεπιθύμητη διακοπή της διαδικασίας απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων απαραίτητων για την ένταξη στην ενήλικη ζωή.
- ✓ Σύμφωνα με τον ορισμό της EUROSTAT, που βασίζεται στο σχετικό κριτήριο αναφοράς του Συμβουλίου των Υπουργών Παιδείας της Ευρώπης, η σχολική διαρροή ορίζεται ως το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που δεν έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν παρακολουθούν άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης.
- ✓ Η Ευρωπαϊκή Ένωση, και ειδικότερα η EUROSTAT, χρησιμοποιεί ως μοντέλο μέτρησης της σχολικής διαρροής το δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (Early School Leaving Rate) που αποτελεί μία ερμηνεία του δείκτη σχολικής εγκατάλειψης (status dropout rate) και ορίζεται ως το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει, κατ' ανώτατο, τον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν συμμετέχουν σε περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση επί του συνολικού πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας 18-24.
- ✓ Τα βασικότερα μειονεκτήματα του ορισμού και της μεθόδου μέτρησης της σχολικής διαρροής που υιοθετεί η ΕΕ είναι ότι:
 - Εντοπίζει το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής πολλά χρόνια μετά την εκδήλωση του.
 - Υπολογίζεται με βάση δευτερογενή δεδομένα που συλλέγονται από δειγματοληπτική έρευνα.
 - Περιορίζεται σε μία αυστηρά ποσοτική αποτύπωση του φαινομένου χωρίς να εξετάζει τις διάφορες πτυχές του φαινομένου και τα αίτια που το προκαλούν.
- ✓ Το βασικότερο πλεονέκτημα του δείκτη της ΕΕ (EUROSTAT) είναι η δυνατότητα συγκριτικής αξιολόγησης των σχετικών επιδόσεων τόσο στο χώρο (σύγκριση μεταξύ των επιμέρους χωρών-μελών) όσο και στο χρόνο (διαχρονική εξέλιξη δείκτη).

- ✓ Όσον αφορά τον ελλαδικό χώρο, σχετικές μετρήσεις του φαινομένου της σχολικής διαρροής πραγματοποιούνται συστηματικά από τους ακόλουθους δύο φορείς:
 - Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και ειδικότερα το Παρατηρητήριο Μετάβασης στην Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
 - Την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Στατιστική της Εκπαίδευσης) και τη Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT).
- ✓ Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Παρατηρητήριο Μετάβασης στην Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) καταγράφει το φαινόμενο της σχολικής διαρροής στο πλαίσιο ειδικών ερευνών που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη μέθοδο της κοόρτης και στη βάση ειδικά σχεδιασμένου Πίνακα Καταγραφής της Μαθητικής Διαρροής που διανέμεται σε όλα τα σχολεία της επικράτειας. Οι μελέτες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου παρουσιάζουν το πλεονέκτημα της χρήσης πρωτογενών δεδομένων που καλύπτουν σχεδόν το σύνολο των σχολικών μονάδων της χώρας, ενώ το βασικότερο μειονέκτημα τους είναι η αδυναμία συγκριτικής αξιολόγησης των αποτελεσμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη μελέτη, το ποσοστό της σχολικής διαρροής στο σύνολο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ) για το έτος 2006 (γενιά μαθητών 2000-01) εκτιμάται σε 14,14%. Το ως άνω ποσοστό προκύπτει από μαθηματική αναγωγή στη βάση συγκεκριμένων παραδοχών³⁶.
- ✓ Η EUROSTAT υπολογίζει τη σχολική διαρροή κάθε χρόνο για το σύνολο της ΕΕ (ΕΕ-15, ΕΕ-25, ΕΕ-27) και για κάθε χώρα ξεχωριστά με βάση το δικό της ορισμό (δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου) και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού που διεξάγει η ΕΕ σε τριμηνιαία βάση. Σύμφωνα με την EUROSTAT, το ποσοστό πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης για το 2006 διαμορφώνεται στην Ελλάδα στο 15,9%, ενώ το αντίστοιχο ευρωπαϊκό (ΕΕ-27) ποσοστό ανέρχεται σε 15,4%.

³⁶ (α) Όλοι οι μαθητές που αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο συνεχίζουν στην επόμενη βαθμίδα
(β) Οι μαθητές του ανώτερου κύκλου της Β' βαθμιας επιμερίζονται σε κάθε τύπο σχολείο (Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ) σύμφωνα με τα ποσοστά που προκύπτουν από την επεξεργασία στατιστικών στοιχείων του ΥΠΕΠΘ
(γ) Δεν λαμβάνεται υπόψη η διαρροή στο β' κύκλο ΤΕΕ
(δ) Εφαρμόζονται τα ίδια ποσοστά διαρροής που προκύπτουν από την έρευνα του ΠΙ για κάθε τύπο σχολείου

- ✓ Η απόκλιση που παρατηρείται μεταξύ των μετρήσεων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της EUROSTAT σχετίζεται με:
 - ⇒ Την υιοθέτηση διαφορετικού ορισμού του φαινομένου της σχολικής διαρροής.
 - ⇒ Την εφαρμογή διαφορετικού μοντέλου μέτρησης της σχολικής διαρροής.
 - ⇒ Την επιλογή διαφορετικής μεθοδολογικής προσέγγισης και διαφορετικής πηγής άντλησης σχετικών δεδομένων.
- ✓ Ανεξάρτητα από τις όποιες αποκλίσεις, τόσο το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο όσο και η EUROSTAT διαπιστώνουν σταδιακή μείωση της σχολικής διαρροής στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας (1996-2006).
- ✓ Ως τιμή βάσης για τον ποσοτικοποιημένο δείκτη του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙΙ (2000-2007) «Σχολική Διαρροή», προτείνεται η τιμή του δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου για το 2006 που, σύμφωνα με τη EUROSTAT, στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 15,9% (20,7% άνδρες, 11% γυναίκες). Ο συγκεκριμένος δείκτης αναφέρεται άμεσα στο κριτήριο αναφοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (Μάρτιος 2003) και χρησιμοποιείται από τη Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT) συνεπώς, παρέχει το πλεονέκτημα της συγκρισιμότητας με τις αντίστοιχες επιδόσεις των υπόλοιπων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ✓ Η, εν πολλοίς, σταθερή πορεία που εμφανίζει η χώρα μας την τελευταία δεκαετία όσον αφορά τη μείωση του ποσοστού πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης συμπίπτει χρονικά με την υλοποίηση των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ Ι και ΙΙ, γεγονός που υποδηλώνει, έστω και έμμεσα, τη συμβολή του Επιχειρησιακού Προγράμματος στην επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας. Υπενθυμίζεται ότι οι επιπτώσεις του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ στη βελτίωση του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος θα αποτιμηθούν αναλυτικά στο πλαίσιο του τρίτου παραδοτέου της «Μελέτης για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής».
- ✓ Χρειάζεται να καταβληθεί μεγαλύτερη προσπάθεια προκειμένου ο ρυθμός μείωσης του ποσοστού της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης να αυξηθεί έτσι ώστε να προσεγγίσει, αν όχι να ξεπεράσει, το στόχο του 10%. Η εκπλήρωση αυτού του στόχου προϋποθέτει το σχεδιασμό κατάλληλων παρεμβάσεων, σχεδιασμό που δεν μπορεί παρά να:
 - ⇒ προκύπτει από μία σε βάθος ανάλυση του φαινομένου της σχολικής διαρροής
 - ⇒ χαρακτηρίζεται από σαφή στόχευση προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

- ✓ Προκειμένου να επιτυγχάνεται η κατά το δυνατό ακριβέστερη και, κυρίως, έγκαιρη αποτύπωση της σχολικής διαρροής στη χώρα μας, προτείνεται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή κεντρικού συστήματος παρακολούθησης και καταγραφής του φαινομένου στη βάση του **Δείκτη ετήσιας σχολικής διαρροής** (Event ή Annual Dropout Rate). Οι δυνατότητες εφαρμογής του προτεινόμενου συστήματος παρακολούθησης της μαθητικής διαρροής θα εξετασθούν από την ομάδα μελέτης και θα παρουσιασθούν αναλυτικά στο πλαίσιο επόμενου παραδοτέου της μελέτης.

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

VII.1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Γέρου Θ.**, «Σημεία για μια απόπειρα οριοθέτησης του λειτουργικού αναλφαβητισμού» στο: *Αναλφαβητισμός και διδασκαλία της μητρικής γλώσσας* (Πανελλήνιο Συνέδριο) ΥΠΕΠΘ, 1992
2. **Ηλιού Μ.**, «Εμπόδια στην εφαρμογή και στη γενίκευση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης» στο: *Αντιμετώπιση του Αναλφαβητισμού στις χώρες της ΕΟΚ σήμερα*. Πρακτικά Α' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 1988
3. **Κυριαζή Ν.**, *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001
4. **Λαρίου-Δρεττάκη Μ.**, *Η εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και παράγοντες που σχετίζονται με αυτή*, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρης, 1993
5. **Λυδάκη Α.**, *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτης, 2001
6. **Μιχελής Α.**, *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες. Η περίπτωση της Φθιώτιδας (1930-1980)*, Ιωάννινα, Δωδώνη 2000
7. **Μυλωνάς, Θ., Μάνεσης, Ν.** (1996), *Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός αρχίζει από το Σχολείο*, Διεθνές Συνέδριο: Κοινωνία των 2/3. Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού Προβλήματος
8. **Παλαιοκρασάς Σ., Ρουσέας Π, Βρετάκου Β. Παναγιωτοπούλου (υπό)**, *Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: εμπειρική έρευνα*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ, ΟΕΕΚ – ΥΠΕΠΘ – ΠΙ, 1996
9. **Παλαιοκρασάς Σ., Ρουσέας Π, Βρετάκου Β.**, *Μαθητική διαρροή στο γυμνάσιο*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Παρατηρητήριο Μετάβασης, ΠΙ, 2001
10. **Παπαδοπούλου, Δ.**, (2002), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Εισαγωγή στην Έννοια και στην Διαδικασία*, Πρακτικά του τριήμερου συνεδρίου για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό, Επιμορφωτικός Οργανισμός «Αθηνά», Αθήνα, Αρμός

11. **Ρουσέας Π, Βρετάκου Β.**, *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ)*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Παρατηρητήριο Μετάβασης, ΠΙ, 2006
12. **Τεπέρογλου Α., Μαράτου-Αλιπράντη Λ., Τσίγκανου Ι.**, *Μελέτη Οριοθέτησης Περιοχών εκπαιδευτικής Προτεραιότητας: Μία Προσέγγιση*
13. **Φακιολάς Ν.**, «Η πρόωρη εγκατάλειψη της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην εργασία μαθητών στην περιοχή της Αττικής» στο: *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και Πρέμβαση*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2000
14. **Φίλιας Β.**, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών Ερευνών*, Εκδ. Gutenberg, Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995
15. **Φραγκουδάκη Α.**, *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα Εκδ. Παπαζήση, 1985.

VII.2. ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Balfanz R., Legters N.**, *How Many Central City High Schools Have a Severe Dropout Problem, Where are They Located and Who Attends Them: Initial Estimates Using the Common Core of Data. Prepared for Dropouts in America: How severe is the problem? What do we know about intervention and prevention?* Civil Rights Project, Graduate School of Education, Harvard University, 2001
2. **Bergeson T.**, *Helping Students finish school*, Washington, Office of Superintendent of Public Instruction, 2003 (upd. 2006)
3. **Bottomore T. B.**, *Κοινωνιολογία. Κεντρικά Προβλήματα και Βασική Βιβλιογραφία*, Δ. Γ Τσαούση, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1983
4. **Gajendra K. Verma Kanka Mallick**, *Εκπαιδευτική Έρευνα, Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές*, (επιμέλεια Α. Παπασταμάτης), Εκδ. Τυποθητώ, Αθήνα 2004
5. **Fossey R.**, *School dropout rates: Are we sure they are going down?* Phi Delta Kappan, 1996, 78(2)
6. **Glenn N.D.**, *Cohort Analysis*, Sage Publications, Beverly Hills, London, 1997

7. **Janosz M, Le Blanc M, Boulerice B, Richard E.**, *Predicting different types of school dropout: A typological approach on two longitudinal samples*, Journal of Educational Psychology, 2000, vol. 92, no 1
8. **Janosz M**, *Le décrochage scolaire*, Université de Montréal, 2000
9. **Janosz M, Fallu J.S., Deniger M.-A.**, *La prévention du décrochage scolaire*, in F. Vitaro et C. Gagnon (Éds.), *La prévention des problèmes d'adaptation*, Montréal, 2000, Les Presses de l'Université du Québec
10. **Jordan W. A., Lara J., and McPartland J. M.**, *Exploring the causes of early dropout among race-ethnic and gender groups*. Youth and Society, 1996, 28
11. **Laird J., DeBell M., Chapman C.**, *Dropout Rates in the United States: 2004*, U.S. Department of Education, NCES 2007-024, Washington DC, 2006
12. **Kritikos E., Ching C.**, *Study on Access to Education and Training, Basic Skills and Early School Leavers* (Ref. DG EAC 38/04), GHK, 2005
13. **Montmarquette C., Mahseredjian S., Houle R.**, *The determinants of university dropouts: a bivariate probability model with sample selection*. Economics of education review, 2001, 20(5)
14. **Trottier C., Perron M., Diambomba M.**, *Les cheminements scolaires*, PU Laval, 2002
15. **Viadero D.**, *The dropout dilemma. Research hindered by lack of uniform way to count students who quit school*, Education Week, February 7, 2001